Эхэ һайхан нютагаа, эб, хамта мандуулая!

БУРЯАД УНЭН

1921 оной декабрийн 21-һээ гарана

Бүгэдэ арадай газетэ

1992 МАРТ 20
Харагшан туулай һарын 17
ПЯТНИЦА
гарагай 6
№ 55 (17414)
сэн 6 мүн.

ЭКОНОМИЧЕСКА ХЭЛСЭЭН ГАР БАЙХАБ?

ССР-эй Верховно Советэй конституционно-правовой экспертнэ совет, экономикын академик И. Т. Павлов газетэнүүдэй корреспондентнэй хүсэлтэй пресс-конференцэ хүгшөө. Верховно Советэй хэмжэлтэй сессиин табигдаха үедэ Буряадай ССР-ийн хоорондохи экономическа харилсаа холбоонуудай проект тухай асуудалда тогтоолгоо гаргахадта тобшоо. Тэрэ үгэһэн үндэһэн хүүлиин нэмэлтэнүүдые, хубилалтануудые оруулха тухай асуудалай депутадуудай олонхиин дуугаар болуулагдахада, республикын хуули ёһын, эрхэнүүдэй статус ойлгодосогүй болоно. Тэрэнэй ёһоор, Россин нормативна актнуудые бэелүүлхэ болоноби. Сесси дээрэ буруушаагдаһан депутадууд засагдые хубилган шэнэдхэхэ ямаршье дурадхал оруулаагүй. Мүнөө болохоёо байһан сесси дээрэ республикын хуули ёһые, эрхэнүүдэй статус ямар байха ёһотойб гэжэ дахин хаража үзэхэбди. Юрэдөө, сессинүүд дээрэ имагтал политическэ асуудалнууд харагдажа, ажахын асуудалгүүд зүбшэгдэнэгүй. Тиимэһээ Россин Федераци Буряадай ССР хоёрой хоорондохи экономическа харилсаа холбоон тухай хэлсээнэй проект бэлдэгдээ. Энэ хэлсээгээр манай республика болон Россин хоорондохи экономическа харилсаае гуримшуулха, адли эрхэтэй болгохо һэдэлгэ гаргагдаа. Хоёр талын хоорондохи арсалдаата асуудалнуудые, бусад дутуу дундакуудые хуулиин ёһоор усадхаха арга энэ хэлсээн олгоно. Мүнөө Президентын Указаар, правительствын тогтоолоор экономическа харилсаануд тогтоогдоно. Энэ буруу. Эгээл шухала асуудалнуудаар хоёр талын хөөрэлдэжэ, бэе бэеэ ойлголсожо, хүндэлжэ байлгын үндэһэ һуури дээрэ экономическа харилсаа холбоон тогтоогдохо ёһотой.

Мүнөө Россин правительство урданайхидал адли бүхы засагаа түбтэ барижа байлгана. Тиин Татарстан, Башкортостан болон бусад республикануудтай хэлсээ баталхаяа һананагүй. Энэ хэлсээнэй проект хадаа экономическа асуудалнуудые хоёр талын туһада шиидхэхэ һэдэлгэ мун.

Д. АМОГОЛОНОВ.

ХИТАД ЭД БАРАА АБАХА ДУРАТАЙ ГҮТ?

Гадаадын экономическа харилсаае хүгжоохэ юрын арга замуудай нэгэн хадаа выставкэ эмхидхэлгэ болоно. Улаан-Удын судна бүтээлгын заводто хитад эд бараанай саг үргэлжын выставкэ нээгдээ. Заводой директор Г. И. Цуканов нэгэ талаһаа, Хитадай Манжуур хотын хилэ шадарай худалдаа наймаанай компаниин генеральна директор Ши Чанцин нүгөө талаһаа амаршалгын үгэ хэлэхэдээ, эд бараа харуулха бэшэ, харин худалдаха зорилго тавилэй хубсаһан, гэр дотороо хэрэгсэлнүүд, аяга, амһарта, угаалгын зүйлнүүд гэжэ хараһаар саашалхада, ажаһуудалай прибор, элдэб түхэлэй магнитофон жэрылгэн табигданхай. Хүдөө ажахын министерствын бүлэг түлөөлэгшэд нэхэлгын машина һонирхон харана.

— Ямаршье нооһо нэхэхэ гэнэ. Ямаа олонтой болооб ди. Хэрэгтэй бэшэ аал? — гээд, нэгэнэй ажаглахада, нүгөөдэнь сэнгыень тайлбарилна.

— Манай мүнгөөр 20 гаран мянгата. Орондонь юу эрихэ хаб?

Тэр саана өдөлөй машиныг шанар тухай хөөрэлдөөн болоно ха. 18 мянгата ха, харин манай эндэ 12—13 мянгата, теэд олдохо бэшэ даа гэлсэнэ. Үнжэгэн һайхан хатан дангиныг лэ нойрсомоор пампагар зөөлэхэн ороо тойрожо байжа харана. Хушалтань яла-сала, ойронь хүрэхэнь айдаһатай гэхээр. Томо, баганшье, элдэб түхэлэй амһартануудтай үһэ угаадаг шампунь 120 түхэриг сэнтэй.

Хамта дээрээ эндэ 3 миллион түхэригэй 900 ондо ондоо зүйл табигдаа гээд тайлбарилагдаа һэн. Абаһайб гэхээр юумэн олон даа. Теэд бидэнэр шэнги юрын зон, жэшээлбэл, анадалдаа-һэлгэлдээндэ юу табиха болоноб?

Юрэ бусын энэ уулзалгын хоёрдохи хубида республикын гадаадын экономическа харилсаанай министр В. А. Иванов, заводой түлөөлэгшэд Н. Д. Дамбаев, В. Д. Лубсанов, мүн Ши Чанцин, Манжуур хотын профсоюзай, арадай правительствын түлөөлэгшэд Лин Ли, Сунь бигдаа гэжэ тайлбарилба. Динлэнхи үшарта мүнгөөр наймаа хэхэ бэшэ, харин элдэб нөөсэнүүдээр, оньһон түхсөрэлгэнүүдээр андалдаанһэлгэлдээн эмхидхэгдэхэ юм.

Заводой гадаадын экономическа харилсаанай талаар директорэй орлогшо В. Д. Лубсановтай хөөрэлдэхэдөө, нигэжэ асуубабди:

— Виктор Даниевич, нимэ хэмжээ предприятиниг аа аша туһада эмхидхэбэ аабзат?

— Гансал оөһэдынгөө аша туһа хараа бэшэ, бусад олон предприятинуудай, албан зургаануудай түлөөлэгшэдые мүнөөдэр уряабди. Хэрэгтэй эдээ хараа һаа, абаг лэ. Хаана нимэ арга бололжо байнаб? Тусгаар Хитад ошоходо, хэды ехэ гарза болохоб?

— Тиихэдээ Тамнай хамжаалагша болоно гэшэ гүт?

— Тиимэл ха даа. Хэрбээ наймаанай шударгы ябаа һаань, мандашье олзын хуби тудахал даа.

Бэрхэтэй мүнөөнэй сагта амидархын арга бэдэрэгдэнэ, туршагдана гээшэ. Бүгэдэ Хитадай профсоюзуудай федераци-ар эмхидхэгдэһэн худалдаа наймаанай компаниин филиалай түлөөлэгшэдтэй заводой харилсаатай болоһоорнь хахад жэл үнгэрөө.

..Зал соо орожо харая. Арадай үргэн хэрэглэлэй элдэб янзын эд бараанһаа нюдэд эреэлнэ гэхээр. Хүүгэдэй, эхэнэрнүүдэй, эрэшүүшэд нэхэлгын машина һонирхон харана.

— Ямаршье нооһо нэхэхэ гэнэ. Ямаа олонтой болооб ди. Хэрэгтэй бэшэ аал? — гээд, нэгэнэй ажаглахада, нүгөөдэнь сэнгыень тайлбарилна.

— Манай мүнгөөр 20 гаран мянгата. Орондонь юу эрихэ хаб?

Тэр саана өдөлөй машиныг шанар тухай хөөрэлдөөн болоно ха. 18 мянгата ха, харин манай эндэ 12—13 мянгата, теэд олдохо бэшэ даа гэлсэнэ. Үнжэгэн һайхан хатан дангиныг лэ нойрсомоор пампагар зөөлэхэн ороо тойрожо байжа харана. Хушалтань яла-сала, ойронь хүрэхэнь айдаһатай гэхээр. Томо, баганшье, элдэб түхэлэй амһартануудтай үһэ угаадаг шампунь 120 түхэриг сэнтэй.

Хамта дээрээ эндэ 3 миллион түхэригэй 900 ондо ондоо зүйл табигдаа гээд тайлбарилагдаа һэн. Абаһайб гэхээр юумэн олон даа. Теэд бидэнэр шэнги юрын зон, жэшээлбэл, анадалдаа-һэлгэлдээндэ юу табиха болоноб?

Юрэ бусын энэ уулзалгын хоёрдохи хубида республикын гадаадын экономическа харилсаанай министр В. А. Иванов, заводой түлөөлэгшэд Н. Д. Дамбаев, В. Д. Лубсанов, мүн Ши Чанцин, Манжуур хотын профсоюзай, арадай правительствын түлөөлэгшэд Лин Ли, Сунь Цзюйтин гэгшэд хоёр талын харилсаае бэхижүүлхэ тухай хөөрэлдөө хэбэ. «Россин Федерацида эгээл түрүүшымнай выставкэ болоно. Мүнөө зоной эрилтэ шэнжэлжэ үзөөд, бараанай гүйсэтэй байбалнь, үшөөл асаржа байхабди. Хамтын предприятиг байгуулхаһаа арсахагүйбди», —гэжэ хитад нухэднай найдуулха зуураа, түүхын, байгаалиин үзэмжэтэй Манжуур хотодоо айлшаар уриба.

Министр В. А. Иванов тодо дурадхалнуудые оруулба. Мүнөө үсдэ илангаяа хүдөө ажахы бидэнэрэй һанаае зобооно. Тиимэһээ хамтын хусөөр хүдөө ажахын техникэ —гол түлэб тракторнуудые бүтээгээ һаа, ямар бэ?

Энэ асуудалаар мэргэжэлтэдтэй зүбшэхэ хэрэгтэй гэжэ айлшад хариусаба. Харин мүнөө дээрээ Манжуурай олзын хэрэг эрхалэгшэд Буряадай хүн зоной эрилтэнүүдые шэнжэлжэ, асарһан эд бараагаа худалдаха хүсэлтэй

Г. ДАШЕЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Оршуулагша Гао Вэй Ши Чанцин хоёр; Гадаадын экономическа харилсаанай министр В. А. Иванов (баруун гарһаа) хитад айлшадтай хөөрэлдэжэ байна.

А. ШАГДАРОВАЙ фото.

НЭН ТҮРҮҮН ӨӨҺЭДЫНХИДТӨӨ

...ай һарануд үнгэржэ, хабаһара харагдаба гээшэ. Эгээл ...майнуудые түрүүлхэдэ, үгы... поршоонхонуудые худалдажа ...ай гэжэ мэдэхэ зон хэлсэдэг. ...аглаһанай ёһоор, поршоонхо... ...ой бууража байхада, нараа... улам шангадаха бүри өөдөө ...» мэтэор ургадаг байна. Тиимбэ... жогоо, үриэдэһэнэй ургаа... ...ь эдихэор болон болоод байжалаатай. Мартыныгаа поршоонхонуудые һайнаар харууһалһан эзэн ноябрь һара соо тэдэнэ үүсэлхэдээ, центнер шахуу, заримдаа тэрээнһээ үлүүшье мяха абадаг байха юм.

Тиимэһээ Ленинэй нэрэмжэтэ таряашадай ажахын нэгэдэл февраль һарын хуушаар, мартын шэнэдэр өөһэдынгөө зондо поршоонхонуудые худалдажа захалба. Поршоонхо худалдажа абаха дуратай хүн амидын шэнгүүрэйнь килограмм бухэнэй түлөө ороойдоол хорин түхэриг мүнгэ түлэхэ ёһотой юм.

— Хэрбээ үнгэрһэн жэлдэ бидэ 1600 поршоонхо тарааһан һаа, мүнөө 600 поршоонхо худалдахамнай. Жэлэй дүүрэтэр үшөө худалдаха үгыгөө хаража үзэхэбди. Манай нэгэдэлнээ ондоо тээ худалдаг хүнүүд поршоонхо худалдажа абаха дуратай байбал, амидын шэнгүүрэйнь килограмм бухэнэй түлөө 50 түхэриг мүнгэ түлэхэ ёһотой юм,—гэжэ тус нэгэдэлэй бухгалтерийн худалмэрилэгшэд хөөрөө һэн.

— Мүнөө хэжэ байһан юумэнтнай һайн гээшэ. Зүгөөр мяханай талаар гүрэнэй захил, түсэб бип бээ,—гэжэ тус ажахын ахалагша зоотехник В. С. Васильевта хандабаб.

— Та ехэ зүб ажаглабат. Зүгөөр энэ хүшэр хүндэ сагта өөһэдынгөө ажахын гэшүүдые нэн түрүүн хангахые нэгэдэлэймнай правлени шиидхэһэн байгаа. Өөһэдынгөө зондо туһалаагүй һаамнай, ондоо тээһээ хүнүүд ерэжэ туһалха бэшэ даа. Теэдшье мяха гүрэндэ тушааха түсэбнайшье дүүргэгдэхэ. Тиимэ арга боломожо маанадта бии,—гэжэ ахамад зоотехник харюусаа һэн.

С. ВАСИЛЬЕВ.

Малай үбэлжэлгэ — шанга шалгалта

ҺЭЛГЭЛДЭЭН, ҺЭДХЭЛДЭЭН БОЛООШЬЕ ҺАА...

...ааг табяа хадаа ...ого барилгануу... ...ого баатай боло... ...ые мэдэһээр, рес... ...удее ажахын ми... ...ты болоно, Аг... ...болоо бэлэй. Ха... ...хинаа министер... ...донь, аймаг бү... ...Россин ...ийлгэлтэ болохо ...ийн РАПО-... ...ймар нэгэн хүдөө ...ийлгэлдахаа ...ийн мэдэс. Энэмнай ...ийн ...ааг... толгой... ...ийн шиидхэбэ... ...даха юм ха. Хэ... ...ье, ямаршье һэл... ...ооньше, һу ехээр ...ийн хүлһээ дээшэ... ...олохо гээшэ ур... ...ийн үдэр бүрийн ...ийн үлэхэл юм аабб...

...ийн ажабайдалда ...ийн хубилалтануудые ...ийн ...ийн ...ийн

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдтэ

ХАМТЫН ХҮСӨӨР, ОЛОНОЙ ОРОЛДОЛГООР...

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй комитедүүдэй хамтын заседани тэрэгтэн болжо үнгэрһэн байна. Тус заседанида министерствэнүүд, албан зургаануудболон организациннуудай түлөөлэгшэд хабаадаа һэн. Буряад үндэһэ яһатанай хэлэн дээрэ гарадаг хүүгэдэй номууд тухай эндэ ехэ дэлгэрэнгы хөөрэлдөөн болоо.

Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Үндэһэ яһатанай харилсаануудые хүгжөөлгын ба нарижуулгын асуудалнуудай талаар комитедэй байгуулһан тусхай комисси (комиссиин түрүүлэгшэ—Буряадай ССР-эй арадай депутат Д. Б. Рыбдылов) заседанида бэлдэлгын ехэ хүдэлмэри ябуулһан байгаа. Комиссиин гэшүүд-министерствэнүүд, предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэд, уран зохёолшод, ном худалдагшад болон бусад хүнүүдтэй уулзажа, олон асуудалнуудые хаража үзэһэн, зүбшэн хэлсэһэн, тэдэнэй һанал бодолые элирхэйлһэн байна. Заседани дээрэ хүүгэдэй номууд тухай асуудал бүхы талаһаа зүбшэн хэлсэһэнэй удаа республикын Верховно Соведэй Үндэһэ яһатанай харилсаануудые хүгжөөлгын ба нарижуулгын асуудалнуудай, мүн Эрдэмэй, эрдэм һуралсалай ба хүмүүжүүлгын, соёлой, спортын, залуушуулай хэрэгүүдэй асуудалнуудай талаар комитедүүдэй хамтын шийдхэбэри баталагдан абтаа.

Буряадай республикын үндэһэ яһатанай хэлэн дээрэ хэблэн гаргагдадаг үхибүүдэй номууд тухай хөөрэлдөөн болоһоор үнинэй ааб даа. Бүхы юумээ нюусагүйгөөр соносохо ба демократи үргэдхэлгын эрхэ байдалда, Бүгдэ Буряадуудай үндэһэн соёлой эблэлэй конференциэ бэлэдхэлгын үедэ үхибүүдэй номууд тухай нилээд олон статьянууд республикын газетэнүүдтэ толилогдоһон байгаа. «Буряад үнэн» газетэ үшөө 1988 ондо нигэжэ бэшээ һэн: «Буряад номууд гансал нэгэ мянган хэнэгээр хэблэгдэн гарана. Республика соомнай ганса мянган буряад зон ажаһуудаг юм гү, али буряадуудная түрэл хэлээ мартаа юм гү?».

Тус асуудалаар бэшэгүүд республикын Верховно Соведтэ, олониитэдэ мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ орожол байдаг. Жэшээлхэдэ, Улаан-Удэдэ ажаһуугша Д. Д. Доржиев нигэжэ бэшэнэ: «Мүнөө үедэ буряад номой ёһото «үлэсхэлэн хооһон» боложо байһаниинь эли. Буряадай номой хэблэл жэлдэ шүлэгүүдэй нэгэ-хоёр өөдэгүйхэн суглуулбари гаргадаг болоһониинь мэдээжэ... Мүнөө юун болоноб гэхэдэ, һургуулиин үхибүүдтэ гэжэ нэгэ халимдархан юумэ гаргахадань, тэрэниень арбаншье минута болгонгүй һэхэжэ үншаад лэ дүүрээ! Шанар тухай хэлэһэнэй үлүү ааб даа. Бэшэгэй автор 1935—1940 онуудта хэблэн гаргагдаһан Х. Намсараевай «Цыремпил», «Нэгэтэ һүни», Ц. Доной «Хиртэһэн һара», «Үбгэн жэбжээнэй мэргэн», мүн «Аламжа мэргэн», «Харалтуур хаан», тиихэдэ Баваасан Абидуевай онтохонууд гахэ мэтэ зохёолнууд тон шухала үүргэ дүүргэһэн байна гээд тон зүбөөр тэмдэглэжэ. ...Һургуулиин үхибүүд дээрэ нэрлэгдэһэн зохёолнуудые үдэр һүнигүй уншажа, мүнөөнэй литературна хэлэнэй амта абаһан байна, —гэжэ нүхэр Доржиев заана.

Эдэ бүгэдые хараадаа абажа, республикын Верховно Соведэй комитедүүд үхибүүдэй номууд тухай асуудал зүбшэн хэлсэһэн байна.

Үндэһэ яһатанай харилсаануудай хүгжөөлгын асуудалнуудай талаар комитедэй гэшүүн Д. Б. Рыбдылов нэн түрүүлэн үгэ абахадаа республикын үндэһэн арад зоной соёлые һэргээн хүгжөөхэ, түрэл хэлээ шудалха, түрэл хэлэн дээрээ номууде уншаха эрилтэ хурсаар табяа. Республикын Эрдэм һуралсалай министерствын мэдээсэһэнэй ёһоор 1—4 классуудта һурадаг аяар 32 мянган үхибүүд түрэл хэлэн дээрээ ном уншаха аргатай гэжэ элирүүлэгдэнэн байна. Бурлад арадай «Сагаалганай» һайндэр тэмдэглэдэг болоһонтой, дасануудай ажал ябуулганууда һэргээһэнтэй дашарамдуулан, бурлад хэлэн дээрээ гарадаг номууд ехэл хэрэгтэй болоо.

Үхибүүдэй номууд эгээн түлюур байдалда оронхой гэжэ заседани дээрэ тус асуудал зүбшэн хэлсэлгын үедэ элирөө. Национальна библиотекын худэлмэрилэгшэдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, бүхы библиотекэнүүдэй жасада 62 мянган хэнэг буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэнэн номууд тоологдоно, энэнь бүхы номуудайнь гансал 1 процентнь болоно. Нэгэ буряад хүндэ 0,1 ном, эвенк үндэһэ яһатанда түрэл хэлэн дээрэнь гараһан 0,06 ном хүртэнэ.

Хүүгэдэй библиотекэнүүдтэ буряад номууд үсөөн. Улаан-Удын Гайдарай нэрэмжэтэ хүүгэдэй библиотекын 883 хэнэг номой оройдоо табаниинь буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэнэн ном байба. Хүүгэдэй библиотекэнүүдэй филиалнуудта буряад номууд огто үгы. Түнхэнэй районой Жэмһэгэй дунда һургуулиин библиотекэдэ 32 ондоо буряад ном тоологдодог аад, тэдэнэй хахадынь хуушарһан, 15—20 жэлэй номууд болоно.

Буряадай книготоргын, Буркоопсоюзай магазинуудта буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэнэн номууд үсөөнөөр худалдагдана. Жэшээлхэдэ, бүхы книготоргын магазинуудта байгша оной эхеэр буряад хэлэн дээрэ хэблэгдэнэн 10 ном, тэдэнэй табаниинь үхибүүдэй ном байба. Буряад һуурин, тосхонуудай хүн зон олон жэлэй туршада буряад хэлэн дээрэ гараһан хүүгэдэй номуудые худалдажа абаха аргагүй байдаг. Хүүгэдтэ зорюулагдаһан номууд соо түрэл хизаарай түүхэ, ургамалай ба амитадай аймаг тухай номууд үгы. Үльгэрнүүд, онтохонууд, хошоо үгэнүүдэй, дуунуудай суглуулбаринууд үсөөн зандаа. Санкт-Петербургын университедэй доцент 44 хэлэ мэдэдэг С. Халипов буряад хэлэ шудалхадаа, ямар словарьнууд, учебкигүүдые хэрэглээ һэмта гэжэ асуухада, тиимэ номуудые олоогүй дээрэһээ тэдэнние хэрэглэжэ шадаагүйб гэжэ харюусаа. Үнэхөөрөөшье, тиимэ номууд үгы ха юм.

Буряадай уран зохёолшодой олохон һайн номууд олон жэлнүүдтэ дахинаа хэблэн гаргагданагүй.

Дэлгүүрэй экономикын, сүлөө сэигүүдэй эрхэ байдалда Буряадай номой хэблэл буряад хэлэн дээрэ номуудые олоор хэблэхэ аргагүй болоно.

Республика дотор номуудые хэблэхэ хэрэгтэ урдань алдуунууд гаргагдаһан байгаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Тус асуудалаар үгэ хэлэһэн хэдэн хүнүүдэй дурадхалнуудые дурдая.

Д. Д. Ошоров, һуралсалай национальна асуудалнуудые шэнжэлдэг институдай Буряадай филиалые даагша:

— Республикын Верховно Соведэй комитедүүд хүүгэдэй үндэһэн хэлэн дээрэ гарадаг номуудта анхарал хандуулһаниинь һайшаалтай. Зүгөөр үхибүүдэй түрэл хэлэн дээрэ уншаха номууд хүртэнэгүй. Номуудай үгы байхадань, үхибүүд хайшан гэжэ уншахаб даа.

Б. С. Дугаров, Буряадай ССР-эй Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшын орлогшо:

— Энэ зүбшэн хэлсэгдэжэ байһан асуудалые республикын Верховно Соведэй Президиумэй заседани дээрэ зүбшэн хэлсэхыень дурадхаха хэрэгтэй. Хүүгэдэй номуудые олоор хэблэн гаргаха асуудалые шиидхэжэ, бүхы тус хэрэгтэ нүлөөлжэ байха тусхай комисси байгуулха ёһотойбди. Хүүгэдэй эрхим ном бэшэхэ талаар гүрэнэй удха шанартай конкурс үнгэргэхэ шухала.

Б. О. Цырендашиев, Буряадай ССР-эй Композиторнуудай холбооной түрүүлэгшэ:

— Хүүгэдэй номуудые барлан гаргаха ябадалые һайжаруулха талаар хэрэгые гуримшуулха ёһотой. Республикын үндэһэн хэлэн дээрэ гарадаг номуудта ондоогоор хандаха саг хүрэжэ ерээ. Буряадай номой хэблэл, Буряадай ССР-эй Хэблэлэй болон мэдээсэлгын министерство, дэлгүүрэй экономикын бэрхэшээлнүүдтэ тулгардаад, хүүгэдэй түрэл хэлэн дээрэ уншадаг номуудые хэблэхэһээ айгаад байнал ха.

В. Ц. Найдаков, РАН-ай СО-гой Буряадай Эрдэмэй түбэй президиумэй түрүүлэгшэ.

— Буряад хэлэн дээрэ номууд багаар хэблэгдэнэ, районно газетэнүүд үсөөрнэ. «Байгал», «Хараасгай» журналууд арай гэжэ хэблэгдэжэ байдаг. «Буряад ном» гэһэн нэгэдэл бии болгожо, тэрэнь номуудые бэлдэхэ, хэблэхэ, библиотекэдэ хүргэхэ, худалдаха ябадалые гүйсэдөөр ударидажа, хиназа байха ёһотой һэн. Буряад ба эвенк хэлэн дээрэ гарадаг номууд гүрэнэй бюджедһээ һомологдохо зэргэтэй. Тэдэ номууд урид хараалагдаһан түсэбэй ёһоор хэблэгдэжэ байха ёһотой.

Е. Б. Радиаева, Буряадай ССР-эй эрдэм һуралсалай министрэй орлогшо:

— Бүгэдэ буряадай номой хэблэл бии болгохо тухай асуудал хаража үзэхэ ёһотойбди. Тус номой хэблэлдэ Эрхүүгэй, Шэтын областьнуудай автономито округуудай хүсые хэрэглэхэ байгаа. Худалдаа наймаанай (номой) предприятинуудые үмсэлэлгэ манай һанаае зобоодог байна.

Н. И. Петухова, национальна библиотекын директор:

— Библиотекын үүргэ саашадаашье дээшэлхэл байха. Заримдаа шэнэ номууд манай библиотекын номуудай тагууд дээрэ үгы байдаг. Хүдөө нютагуудта худөөгэй библиотекэ, клуб, номой магазинуудые хамтадаһан хамтын предприятинуудые бии болгохо хэрэгтэй ха. Тиигэжэ хүүгэдэй номуудые олошоруулха арга олдохо һэн.

Л. Ч. Нимаева, Буряадай ССР-эй арадай депутат:

— Буряадай ССР-эй номой хэблэл тухай асуудал түнзэгыгөөр хаража үзэхэ саг тулажа ерээ. Номой продукци тоо бүридхэлдөө абаха ёһотойбди. «Хараасгай» журнал эмхидхэн байгуулагшыень тодорхойлхо, тэрэнэй материальна баазые бэхижүүлхэ хэрэгтэй. Гэхэтэй хамта Буряадай республикын үхибүүдэй уран зохёолшодой нэгэдэл бии болгогдохо гэжэ һанахаар байна.

Д. Б. Рыбдылов, Буряадай ССР-эй арадай депутат:

— Буряадай номой хэблэл Россин Федераци дотор гээгдэлдэ ороһон хэблэлнүүдэй нэгэн болоно. Гадна Буряадай номой хэблэл өөрынгөө нэрые харюулжа, буряад хэлэн дээрэ номуудые олоор хэблэхэ ёһотой байгаа.

Хүүгэдэй номуудай хэблэл тухай асуудал шиидхэхэ байгаа гэжэ һананаб. Манай республикада иимэ хэблэл нээхэ арга, материальна баазашье бии. Арадай депутадууд энэ хэрэгтэ туһалха һэн. Хүн зондо, ажалша коллективүүдтэ хандажа, спонсорнуудые бэдэрхэ ёһотойбди. Энээн тухай, хүндэтэ уншагшад, өөрынгөө һанамжа, дурадхалнуудые хэлэхэ, бэшэхэ бэзэт гэжэ найданабди.

Манай һанахада, буряад хэлэн дээрэ, мүн хүүгэдэй түрэл хэлэн дээрэ уншагдадаг номуудые олошоруулхын тула хамтын оролдолго хэрэгтэйл. Республикын Верховно Соведэй комитедүүдэй, министерствэнүүд болон албан зургаануудай түлөөлэгшэдэй заседани дээрэ шиидхэбэри баталан абтаба. Тус шиидхэбэрине бодотоор бэелүүлхын тула бүхы хүсэсэ элсүүлхэ, мүнгэн зөөри олохо арга замые тодоруулха гэхэ мэтэ хэмжэлнүүд абтаха байха гэжэ этигэнэб.

Г. МИТУПОВ,
Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Үндэһэ яһатанай харилсаануудые хүгжөөлгын ба нарижуулгын талаар комитедэй мэргэжэлтэн.

ЮРЫН МЭРГЭЖЭЛ БЭШЭЛ

Өөрын табисуурта, юумэндэ бэрхэ байдаг зарим зон шадабарияа мүлижэ, ёһотойл мэргэжэлтэн болодог. Гэбэшье хүн бүхэн бүхы юумэ хэжэ шадахаар түрэдэггүй ааб даа. Ямаршье мэргэжэлдэ һураха, дүршэхэ хэрэгтэй. Ажалдаа үсэд нэтэрүүгээр хүдэлжэ, үрэ дүн түйладаг, амжалтын амта амсадаг байна. «Дурлаһан ажал дуун шэнги» гэлсэдэгтэл, иимэ зомнай ажалдаа бодотоор бэеэ үгэжэ, зохёохы ёһоор хүдэлдэг байха юм.

Иимэ хүнүүдэй нэгэн райпогой Чисаанын 34-дэхи магазинние даагша Цырен-Дулма Санжиевна Дондокова болоно. Тэрэ Эдэрмэгтэ түрөө юм. Нютагайнгаа дунда һургуули дүүргэһэнэй удаа совхоздоо ажал хэжэ байтараа, залуугаар хадамда гаража, хори гаран жэлэй саана Чисаана ерээ һэн. Энэ үе соо тэрэ элдэб ажалда хүдэлжэ туршаа. Нүхэрэйнгөө Ородой-Адаг эльгээгдэхэдэнь, тэндэхи библиотекэдэ хүдэлөө һэн. Теэд хэһэн ажалынь залуу бэриин һанаанда тааараагүй гэхэ гү, али сэдьхэлынь ханадаггүй байгаа юм. 1983 ондо наймаашан болоходоо, энэ ажалдаа одоошье тааража, дура зүрхэээ дуулыень үгөө бэлэй. Һанаанинь-шье тэгшэржэ, сэдьхэлынь ханаа һэн ааб даа.

Цырен-Дулма Санжиевна наймаалагшаар хүдэлжэ, баяр дүй дүршэлтэй болоо. «Мүнгэ тооложо шадахал һаа, наймаалагша болоол гээбы» гээд зариман бодожошье болохо. Үнэн дээрээ энэмнай тиимэшье юрын мэргэжэл бэшэ даа. Зүб, нэн түрүүн мүнгэ һайнаар тооложо шадаха хэрэгтэй. Хоёрдохёор, ажалаа зохидоор эмхидхэжэ шадаха шухала. Гурбадахяар, юумэнэй хомор мүнөө үедэ ямар юумэ худалдахаяа олохо гээшэ бүришье хүшэр болонхой.

Наймаашанай дүршэл нэгэ үдэр соо олдодоггүй. Цырен-Дулма Санжиевна түрүүшээр номой, удаань ажаһуудалай хэрэгсэлнүүдэй магазинда худэлөө юм. Эдэ жэлнүүдтэ наймаашанай мэргэжэлэй түрүүшын һургуули гараһан байха. Мүнөө найман жэлэй үнгэрһэн хойно түрүүшынгээ жэлнүүдые наймаалагша ондоо нюдөөр харадаг ёһотой даа. Юрэдөөл олон жэлнүүд соо дүршэл олдодог гээшэ.

Цырен-Дулма Санжиевна хараалагдаһан даабаринуудаа жэлһээ жэлдэ дүүргэдэг байха юм. Тэрэ үедэ эд бараан элбэг, сэнгүүдшье доогуур байһан ааб даа. Үнгэрһэн жэлһээ эхилжэ, худалдаа наймаанда худэлхэнь бэрхэтэй болоо. Июль һараһаа эхилжэ, һарын, кварталай түсэбүүд һураггүй ехэ болоо.

Бүхы сэдьхэлээ ажалдаа зорюулжа, сэбэр сэхээр ябахада, хүн зоншье хүндэлхэ, зол жаргалшье эрьехэ гээд Цырен-Дулма Санжиевна тоолодог.

С. БАТОМУНКУЕВ.
Хэжэнгэ.

ФОТОРЕПОРТАЖ

ТҮБЭЙ БАРИЛГА ДЭЭРЭ

Октябрьска районой Жердевэй үйлсэдэ һүүлэй жэлнүүдтэ байрын гэрнүүд, социально-соёлой объектнүүд баригдажа, ашаглалгада оруулагдаа. Мүнөө тус үйлсын урда захада, шэнэ объект бодхоогдожо байнхай. Энэмнай стандартизаци ба метрологиин түбэй шэнэ байшан баригдана гээшэ. Барилга-хабсаралгын 3-дахи управлениин мастер Михаил Максимович Танхаевай хүтэлбэрилдэг коллектив энэ объектые барина. Онсолходо, Владимир Митыпович Цыбиковэй ударидадаг комплексно-томодхогдомол бригада тус байшангай торхо бодхоожо байна.

Энэ бригада управлениин эгээл томо коллектив болоно. Дүршэл шадабаритай 32 шулуушад, модошо дархашуул, электро-гагнууршад эндэ худэлдэг юм. Тус объектһээ гадуур тэдэнэр 41-дэхи һургуули заһабарилна, 47-дохи һургуулиин столовын бааза барина, мяханай комбинадта шэнэ барилга һая эхилээд байна.

— Байгша оной эхинһээ барилгын материалнууд хэды үнэтэй болобошье, дуталадаһаар зандаа. Тиигэбэшье бригадын коллектив даабарияа урагшатай дүүргэнэ. Тэдэнэр оролдосотой һайнаар худэлнэ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй,—гэжэ мастер М. М. Танхаев хэлээ һэн.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: 1. Электро-гагнууршан Н. Чубаров; 2. Шулуушад барилга дээрэ.

С. БАЛДУЕВАЙ
фототекст.

Түрэл нютагтаа түрүү

ЭСЭГЫН ҮНДЭР НЭ

Һаяшаг нэгэ иимэ ушарһаа уламжалан, нилээд олон жэлэй саана болоһон юумэн ухаандамни элихэнээр һанагдаадхёо һэн.

Тээмэндэ Зэдын районой Борлёогой совхоздо ябахадаа, тэндэхи залуу хонишон, үнгэрэгшэ жэлдэ республикынгаа эрхим түрүү хонишод сооһоо эгээл эрхимынь гэжэ нэрлэгдэһэн Сергей Викторович Базаровтай уулзаха гэжэ зориһон байгааб.

Ажахын түбэй отделениие эрхилэгшэ В. И. Уржановтай автомашинадань һуу[illegible], талын уужамаар таби[illegible]лбабди. Жэлэй ямаршье сагта эндэ ябахада, Борлёогой тала дайда нэгэл жэгтэй һайхананаар, сэдьхэл зүрхэндэ дулааханаар үзэгдэдэг юм. Нюдэнэй үзүүртэ хүрэтэр нэмжыһэн нэлэнхы сагаан тала, набтар гүбээнүүд, нимгэхэн саһан дороһоо үлэ-мэдэг шарлан харагдаһан үргэлжэ ехэ таряалан, тэндэ бөөн-бөөнөөрөө бэлшэжэ ябаһан хонин һүрэг, тээ саагуурнь об-тоб үбэлжөөнүүд — эдэ бүгэдэ юундэшьеб хүнэй сэдьхэл тэнюун, досоо уужам болгоходол гэдэг.

Теэд энэшье гайхалгүй. Манай буряад зоной хэтэ заяанһаа хойшо түбхинэжэ һууһан үргэмжэтэй һайхан тоонто нютагуудай нэгэн энэ ха юм.

Үнишье ябангүй нэгэ гүбэйн үбэртэ түхеэрэгдэһэн зохидхон буусада хүрэжэ ерэбэбди. Хаанашье ябахада үзэгдэдэг хонишодой бригадын юрын лэ үбэлжөөнэй хашаа, хорёо, гэр байранууд. Гансал абаһаар онсо анхархаар юумэнь гэхэдэ, хуһамаг хорёонууд соогуурнь обоохүбөо буулгагдаһан үбһэн, зеленко, һолоомон. Мүнөө үедэ газаагаа иимэ элбэг ехэ үбһэ тэжээлтэй һууһан хонишод, малшадта хэншье атаархаха, хараһаар лэ анхаралаа хандуулхал даа.

Ахалагша хонишон Сергей Базаров бэеэр нилээд хүдэр томо, бага энеэбхилэнги зөөлэхэн харасатай, түхэрсэн шарайтай залуу хүбүүн байба. Тэрээнтэй хөөрэлдэһөөр, энэ тэрэ юумэ һургашалһаар байтарни, бүри олон жэлэй саана уулзаһан нэгэ хүнэй түхэл шарай, маяг янза урдамни бии болоходол гэбэ.

Зүб лэ даа. Одоолшье һанаадхибаб. Энэмнай хори гаран жэлэй саана энэл совхоздо хүдэлһэн бэрхэ хонишон Виктор Гомбоевич Базаровай хүбүүн ха юм. Жараад онуудай һүүл багаар энэ ябахадаа, ажахын суута Гасарун Рабдаев, Дмитрий Свистунов гэгшэдһээ дутуугүй үрэ дүнгүүдые туйладаг хонишон Виктор Базаровтай уулзажа, үни удаан хөөрэлдэһэн, яһала һайн танилсаһан хүм.

Баһал үбэлжэлгын түлэг ябажа байһан, хонишод, малшадта ехэл сүлөөгүй үе байгаа. Эсэгынгээ газаагуур ажалаа хэжэ байхадань, нэгэ заахан хүбүүн нилээд дааража, хоёр хасарайнгаа шад улаахан болошоод, нюһанайнгаа гоожоошье һаань, гэртэ орожо үгэнгүй, хажуугаарнь эрьелдэнэ, шэргүүсэлдэнэ.

— Ехэ болоходоо, баабайдаал адли хонишон болохо гүш?—гэжэ асуухадамни, тэрэ мойһон харахан нюдөөрөө үрдаһаам хараад, толгойгоо дохёо агша бэлэй.

— Бүхэли үдэртөө хүниие дахаад һалахагүй, ходол хонид, хурьгад соо эрьелдэдэг хүбүүн. Бэшэ үхибүүднай дан тиимэ бэшэл, — гэжэ Виктор Гомбоевич хэлээ һэн.

Тэрэ уулзаһанһаам хойно хэдыхэн жэл болоод Виктор Базаров хүндөөр үбшэлжэ, сагһаа урид наһа барашоо. Тиихэдэнь Галина Очировна нүхэрынь ахалагша хонишон боложо, олон жэлдэ хүдэлөө, үхибүүдээ өөдэнь болгоо.

Эгээл тэрэ хорёод жэлэй саана хонидой хорёо соо түрүүшынхиеэ уулзаһан үнөөхи заахан хүбүүнтэээ дахин золгобо бшууб.

— Битнай аба, эжынгээ жэшээгээр абаһаар хонишон болоогүй хүм. Һургуули дүүргэһэнэй һүүлээр сэрэгэй уялгата албанда ябажа ерээд, юундэшьеб хото городто ошожо хүдэлхэ, залуудаа сэнгэхэ дурамни хүрэһэн юм гү, али хуби заяамни тиишэ татаһан байгаа гү, юрэдөөл Улаан-Үдэдэ Сотниковой шуубуунай фабрикада табан жэлдэ хүдэлөөб. Инга нүхэртэээ тэндэ танилсажа, айл болоо һэмди. Инга кондитерска фабрикада хүдэлдэг байгаа. Ядамаргүй һайн һуугаабди. Теэд нэгэл юумэн һанаанда дутуу, түрэһэн нютаг руугаа татаһан шэниги байха. Амаралтын үедэ эжыдээ айлшалжа ерээд, заримдаа һөөргөө үнөөхи шуулатай городоо ошохо дурамгүй байгша һэн,—гэжэ Сергей хэлэнэ.

— Сережа үнил иишээ ерэшэхэ аад, намайе городһоо холо ошохо дурагүй байха гү гэжэ һанадаг байгаа. Нэгэтэ һайса хоюулаа хөөрэлдөөд, энэ совхоздо хонишон боложо ерэхээр шиидээ һэмди,—гэжэ Инга Лубсановна нүхэрынь, хоёр үхибүүдэй эхэ гэхээр бэшэ, шуран түргэн хүдэлэсэтэй, зоримгой янзын басаган зандаа эхэнэр хөөрэлдөөндэ оролсоно.

Тиигэжэ хоёр жэлэй саана Сергей Инга хоёр ажахыдаа хонишон болгожо абыт гэжэ совхозой директор М. А. Спасовта мэдүүлгэ барижа оробо. Михаил Александрович олоншье юумэ хэлэнгүй, хэнэй хүбүүн, хэн байһыень мэдэжэ абаһаар:

— Заатагүй абахабди. Һаяар нэгэ ахалагша хонишонойхи ондоо тээшээ зөөхэнь, отарыень таанадта даалгахабди. Танай эсэгэ Виктор Гомбоевич Базаровые танихагүйшье һаа, тэрээн тухай һайн үгэнүүдые яһала дуулагшаб. Галина Очировна эжытнай баһал совхоздоо һайнаар худэлжэ, наһанай амаралтада гараа гүб даа. Юрэдөөл, «шэпиисэһээ обёос ургадаггүй», таанад угаа алдаха ёһогүйт, — гэжэ хэлэбэ.

Тэрэ гэһээр Инга, Сергей Базаровтан эхэ хонидые харуһалжа, үнгэрэгшэ жэлдэ гайхалтай ехэ үрэ дүн туйлаа. Даажа абаһан 600 эхэ хонидһоо 916 хурьга абажа түлжүүлээ гэхэ гү, али зуун эхэ хонин бүриһөө 152 хурьга томо болгоо юм. Хурьган бүхэнние 2,1 килограмм шэгнүүртэй болгожо, эхэһээнь һалгаагаа. Хонин бүхэнһөө 5,1 килограмм нооһо хайшалаа. Иимэ үрэ дүнгүүдые туйлажа, гэр бүлэдөө һара бүри абаһан 1000 түхэриг аванс дээрээ жэлэй һүүлдэ 28 мянган түхэриг түлбэридэ хүртөө.

Нёдондо намар республикын түрүү хонишодой зүблөөн дээрэ Инга Лубсановна Базаровагай (Сергейнь суглаанда ерээгүй байгаа), эөм дээгүүр чемпионой улаан лентын нэмэрюулэгдэхэдэ, зал соо һууһан зон булта гайхалсаа, альганайнгаа хордошотор альга ташаа. Олон жэлдэ хэниешье урдаа оруулдаггүй үнөөхил Баргажанай бэрхэ хонишон Дашинима Буодневич Сундуев баһал эрхимлэжэ гараха юм бээ гэжэ олон зон һанаһан байгаа ха юм.

— Иимэ шуран бэрхэ залуу айл хаанаһаа бии болошобо гээшэб?—гэлдэжэ хүнүүд бэе бэеһээ асуулдан байгаа бэлэй.

— Үнэн зүрхэнһөө таанадые амаршалнаб, бэрхэт даа. Би баабайетнай таниха байгааб. Анхан манай нютагай хүн һэн. Нэрыень үндэрөөр үргэжэ ябаһантнай һайн һайхан гээшэ,—гэжэ Д. Б. Сундуев Ингын гар халуунаар барыа һэн.

Һаяшаг Сергей Инга хоёртой уулзахадаа, хайшан гэжэ тэдэнэр иимэ богонихон саг соо суута, солото хонишодой эргэдэ гараа гээшэб гэжэ нэн түрүүн һонирхооб.

— Миниии һанахада, бүхы юумэн хүнүүдһээ өөһэдһөөнь, хайшан гэжэ худэлһэнһөөнь сэхэ дулдыдаг лэ даа. Энэ талаар маада тиимэ ондоо тусгаар шоуса байхагүй. Эхэ хонидоо зун-намарынь һаймаар адуулжа, хүсэ шадал гүйсэд абхуулхада, искусственна үрэжүүлгэ ашаг үрэ ехэтэй байдаг. Бидэ зуниинь һүрэгөө үглөөгүүр заабол 4 часта бэлшээридэ гаргаад, удэшэ боро хараан—11 час болотор хорёодо оруулангүй хээрэ байлгадагбди. Үдэрэй халуундашье тэдэниие хорёодо удаан хаажа байлгадаггүйбди,—гэжэ Сергей Викторович хөөгэнэ.

— Жэлэй ямаршье сагта тарган байһан хонид түл һайн барисатай, олониинь эхирлэдэг байна. Нёдондо бүхы эхэ хонидоймнай 30—40 процентнь эхир хурьга гаргаа юм,—гэжэ Инга Лубсановна нэмэнэ.

ХҮН БА ХУУЛИ

ПРОКУРОР БЭЕЭ ДААНГИ БОЛОО

1992 оной февральһаа «Россин Федерацийн прокуратура тухай Хуули хүсэндөө ороо. Теэд шэнээр абсан Хуули хинагта хэдэг зургаануудай эрхэ түлөөсеэ бүлүүлгэдэ ямар шэнэ юумэ оруулаа юм ааб? Ямар тушаа болон бусад асуудалнуудаар Буряадай Засаг дэй прокурортон хэгдэһэн хөөрэлдөөн эндэ дурадхаанаа.

Александр Филиппович, прокурорнин абтаһан ушар юумэн гансаараа зургаагаатай гээшэб? Ямар нэгэн өөршөлөн, Россида Конституциин өмнө шухала гүй, али прокуратурын органууд хубилалтануудыг хэрэг гараа гээшэб?

— Нэн түрүүн, урданай юумэ ула болоо гэдэгтэл, үгы болгогдоһон юумэнүүдһээ эхилхэмни. Жэшээлхэдэ, түсэбэй ёһоор шухала гүй, али прокуратурын органууд хубилалтануудыг ямар хэрэг гараа гээшэ.

Тэрэ заабол хөөр онцлогтой болгоһэнэй хэрэг. Зүгөөр али алиһуурилгай юм ааб? Ямаанай һалаа хадаа прокуратура туһай адлил һалалсаха юм һэн бээ. Харин өөрөөр хуулигүй, республикамнай тэрэ шуһаа ааб, даа...

Тиимэһээ богонихоншье тэды хугасаагай юм. Россимнай ямарбаримталха аргаар шухар байһан болоо ye соо прокуратурые орой худэлөөгүй гү? Үгы ааб гээшэ гү? Тэрэ дээрэ бидэ союзмэдэ хуули ёһын актууд гаргалһан зандаа зоммогоо. Россимнай ямарбаримталха аргаар шухар байһан болоо ye соо прокуратурые орой худэлөөгүй гү? Үгы ааб гээшэ гү? Тэрэ дээрэ бидэ союзмэдэ хуули ёһын актууд гаргалһан зандаа зоммогоо.

— Тиндэ өдөр бүгэн часай турша хуули ёһоор ондоо ямар нэгэн предприятии ошожо, заабол шалгалта хэдэг байгаа бшуу. Ямаршье шалгалтын хэрэггүй, бараг газарые юу хэжэ шалгаха юм? Нигэжэ хайран сагнай дэмы һаладаг һэн.

— Тинхэдээ шалгалта хэхээ болихотнай гээшэ гү?

— «Дохёо» гэһэн үгэ бии юм. Хэрбээ хаанаб даа нэгэ тээ хуулинин эбдэгдэһэн тухай прокуратурада дохёогой ороо һаа, тэрээгээрнь шалгалта хэгдэхэ ёһотой. Эрхэтэд, хүтэлбэрилэгшэд тушаалта нюурнууд бэшэгээр, мэдүүлгээршье гомдол оруулжа болохо. Тэрэнһээ гадна олонитэдэ мэдээсэл тараадаг органуудта мүн лэ шалгалтада оромоор элдэб материалнууд гарадагшье ха юм даа.

— Тингээд ерэхэлээрээ, прокурор гээшэмнай ажал ябуулгадаа бэеэ даанги гэхэ юм гү, али сүлөөтэйшэг болоболтай?

— Тинбэ гээшэ ааб даа. Жэшээлэн батадхахада, иимэ байна. Би, республикын прокурор, урдань районой прокуратурын ямаршье буруугү, али хайрлажа» болохо байна гээшэб? Энэ асуудалаар уншагшад һонирхохо зэргэтэй.

— Эндэ зиндаа зиндаагай хэмжээн хараада абтаха. Районойшье, республикыншье прокурорые Россинхинь томилхо. Зүгөөр Буряадай республиканска прокурор районой прокуророй кандидатурые дурадхаха зэргэтэй. Тинхэдэнь Россин прокурор республикатай зүбшэн зүбшэнгүйшье томилжо болохо. Зүбшэхэдөө хэнтэй зүбшэхэ байһанинь —Верховно Советтэй гү, али тэрэнэй Президиумтэй, али гансал Верховно Советэй түрүүлэгшэтэй юм гү—Хуули дотор сэхэ хэлэгдэнэгүй. Зүгөөр областиин прокурор ямаршье зүбшөөлгүйгөөр заал һаа «дээрэһээ» томилогдохо.

Юрэнхы дээрэнь хэлэхэдэ шэнэ хуулиин һайгаар прокурор, эсэсэй эсэстэ, өөрыгөө дулдыданги бэшэ хүн шэнгеэр һанаха эрхэтэй болобо. Прокуророй томилогдомсоор, зургаан нарын турша соо тэрээндэ байра үгтэхэ ёһотой. Салингыншье ехэ болоо, 39-дэхи статьягай үндэнөөр уголовно хэрэг, захиргаанай талаар хуули эбдэнэн тухай үйлэдбэри гансал дээдэ зиндаагай прокуророй зүбшөөлөөр хэгдэхэ. Хэрбээ прокуратурын худэлмэрилэгшин хуули эбдэһэн байгаа һаань, тэрэниие милицидэ асаруа юумыень болон транспортыень нэгжэхэ ябадал гансал прокуратурын хэхэ хэрэг мүн.

— Албан зургаанай транспортын, сэрэгэй гэхэ мэтэ прокуратурануд бии зандаа байха гү?

— Байха. Тиихэдээ булталаа Россин прокуратурын бүридэлдэ оруулагдаа. Манай республикада Хойто-Байгалай, Байгал-Амарай болон Буряадай транспортын, сэрэгэй 4 прокуратура худэлхэ. Зүгөөр тэдэнэр манда мэдэлтэй бэшэ, харин харилсадаг лэ байха юм.

— Нютагай захиргаанай гулваанартай харилсаа холбоонтнай ямар байха хаб?

— Бултантайл адли ааб даа. «Россин Федерацийн прокуратура тухай Хуули» дотор прокуророй ажал ябуулгын дүрбэн гол шэглэл харалагданхай: эрхэтэдэй конституционно эрхэнүүдые хамгаалга, гэмтэ ябадал гаргалгатай тэмсэлэй болон экономическа реформо үнгэргэлгын хуулита байлгые хиналга, нютагай гүйсэдхэхы засагай, эрхилэлгын ба хиналтын зургаануудай Россин хуули бэелүүлгые хиналга болоно. Энэ талаар хаража үзэхэ болоо һаамнай, республика соомнай хуули буса үзэгдэлнүүд болонол гээшэ. Министрнүүдэй Советэй болон нютагай захиргаанай гулваанарай баталан абаһан хэдэн тогтоолнууд ба захиралтануудые республикын прокуратура бурууштаагаа һэн. Зарим үедэ энеэдэтэйшье юумэн үзэгдэнэ. Ушарынь гэхэдэ, Захааминай мехлесхозой директор А. А. Батуев Швецинин хоёр эрхэтэдтэй хамта хорюултай газарта хоёр хандагай алаһан байгаа. Республикын прокуратурын энэгээрнь уголовно хэрэг нээхэдэ, райсовет тэрэниие уголовно хэрэгтэ хаба-дуулгые зүбшөөрөөгүй һэн. Тиихэдэнь Буряадай Верховно Советэ хандажа, Захааминай райсоведэй шиидхэбриие болюулхыень гуйгаа һэм. Верховно Советэй Президиум намайе дэмжээ.

Үшөө шэнэ юумэн гэхэдэ, бидэ сүүдтэ орохон хэрэгүүдэй болзорой хойноһоо хиналта хэхээ бэлибобди. Энэ Верховно Сүүдэй хэрэг болоо. Харин сүүдэй заседани дээрэ прокурор гээшэ заал һаа хэһээхэ гэһэн үүргэтэй бэшэ, харин хамгаалдаг талатай адли шахуу эрхтэй байха.

— Түгэсхэлдөө кадрнуудай асуудалаар һонирхомоор байна. Юридическэ талаар гүнзэгы эрдэмтэй прокурорнууд манда олон гү?

— Юридическэ факультетдүүдые дүүргэгшэд өөһэдөөл ажал оложо худэлнэ гүб даа. Эгээ мүнөө тэдэнэр бизнесмэнүүдэй контородо, худалдаа наймаанай биржэдэ, богонёор хэлэхэдэ, бизнестэ дутэ ажал олоно. Бидэ, жэшээнь, кадрнуудаар хэдышье дуталдаа һаа, залуушуулые һүүгүулида ябуулжа шадахагүй байнабди. Һурагсалайнь түлөө горитой мүнгэ түлэхэ хэрэгтэй.

Харин мүнөө Улаан-Удымнай университедтэ юридическэ факультет нээглэхэнь аабза. Республикымнай Верховно Совет, правительство тэрэ асуудал дэмжэнэ хэбэртэй.

«Россин Федерацийн прокуратура тухай Хуули» соо кадрнуудай асуудал хараада абтанхай байна.

— Зай, Александр Филиппович, һайн даа. Республикынгаа прокуратурын ажал ябуулгада амжалта хүсэел даа.

Энэ хөөрэлдөө
С. СЕЛИВРА хэ.

ЕХЭ САЯАНАЙ СААДА ТЭЭ

2. АЛЕКСАНДР ПАПАЕВАЙ АЖАХЫДА

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь мартын 18-най номерто).

ХЭДЭН жэлэй саада тээ колхозой гэшүүд энэ Александр Сэдэновичые колхозойнгоо дарга-гын тушаалда һунгаха гэжэ үнинэй хэлсэдэгээ хүсэндэнь хүргэһэн байгаа. Шэнэ түрүүлэгшэ түрүүшын үдэрһөө зонойнгоо дунда хэрэг, зорилгонуудаа яажа бэелүүлхэ хэрэгтэ, адууһа малаа олошоруулжа, ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ, малай үүлтэр һайжаруулха тушаа зонойнгоо дунда хэлэдэг, ойлгуулдаг байба.

Мүн колхозой ахалагша зоотехник Шарлай Шултынович Будаев зоотехническэ гуримай ёһоор, шэнэ эрилтэнүүдэй гуримаар ажаллаха тухайгаа малшадайнгаа дунда ойлгуулдаг. Мүнөө залуушуул хубилган шэнэдэхэлгын гол удхые ойлгодог боложо байна гээд түрүүлэгшэнь Александр Сэдэнович хэлээ һэн.

Малай тоо толгой олон жэлдэ нэгэл хэмдээ байдаг болонхой. Урдань нютагай үүлтэрэй хайнаг, һарлагуудые сүм усадхаһанаа, тэдэниие дахин удхэжэ эхилээ. Үбһэ ногооной ургаса доошолонхой һэн. Тэжээлэй единицэ мал бүхэндэ хубаахадань, ороидоол 3—4 килограмм тэжээл толгой бүхэндэ юун ёолохоб? Үбэл, хабарай 200 гаран удэр болодог. Тэрээнһээ боложо, малай тэжээл дуталдаха, адууһа малай гарзалха ушарнууд жэл бүхэндэ ушарха.

Эдэ бэрхэшээлнүүдые Александр Сэдэнович яһала үзэһэн, хамаг бэрхэшээлнүүдые дабалсажа ябаһан, өөрөөшье эхэ, эсэгэтэеэ хамта малай хөйноһоо ябажа, хүлдэһэн, даараханшье хүн гээшэ. Колхозой хүтэлбэрилхы тушаалые даажа ябахадаа, тэрэ олон юумэн тухай бодожо, ажал хэрэгээ саашань һэргээн ябуулха шэглэлнүүдые дороһоо дутуу юумые заһаха, һэргээн һайжаруулха хэрэг хайшан гэжэ заһахаб гэжэ бодомжолон ябаха хүн. Зоной этигэл найдабариие бэелүүлхэ тээшэнь шэглүүлхэ шухала гэжэ түрүүлэгшэ тоолодог.

КОЛХОЗОЙ гэшүүд мүнөө зөөри зөөшөөр яһала баян болоо. Хубиин зөөри гэхэдэ, адууһа мал шадаха соогоо баридаг, илангаяа мал ажал дээрэ худэлжэ байһан малшад доодо захань 4—5 толгой малтай, зарим малшад 2—2 моритой. Бүри үнинэй малшад арбаад бодо малтай, 10—15 хонитой, үлүү малаа районойнгоо бэлэдхэлэй газарта тушаадаг, колхоздоошье үгэжэ, мүнгэн болгодог. Хужар һууринда байрын гэрнүүд олон болонхой, хуушан байрануудые холуур һуудаг малшадта зөөжэ абаашадаг. Барилга бүри ехээр хэгдэхэ юм гэжэ түрүүлэгшэ хэлээ һэн. Александр Сэдэнович тэндэхи хубилалтануудтухай газетэдэ бэшэхые дурадхаа һэн. Ахын район соо малаараа «Улаан-Аха» колхоз эгээл баян. 7—8 мянган хонитой, 6—7 мянган бодо малтай, адуутай, хөөр колхоз хамтархадаа, адууһа малаар бүришье олон болоо һэн.

МҮНӨӨ шэнэ гуримда тушэглэхэ, ёһо заншалаа һэргээхэ, сэхэ сэбэр сэдьхэлтэй, һайхан һанал бодолтойгоор ургажа ябаһан залуу үетэниие һургаха, эдир наһаннаань ажалда ябуулжа һургаха хэрэгтэй гэжэ заадаг. Газар уһан, нуга сабшалан шэнэ гуримаар малшадай мэдэлдэ үгтэжэ тэдэнэр амяарлан хөрёолжо хаажа бүхэлхэ, малшан бүхэндэ газар хэмжэжэ, тооложо согсолоод даалгаха. Даажа абаһан участок бүхэндэ хэн ямараар ханданаль, тэрэниие хэды шэнээн аша үрэтэйгөөр хэрэглэжэ шаданаль, одоол эндэ малшадай хэжэ байһан ажал хэрэгүүд тобойсо харагдаха байна бшуу.

Колхозой правленин түрүүлэгшин орлогшо, ахалагша зоотехник Шарлай Шултынович Будаев хүдөө ажахын техникумдэ эрдэм шудалһан, мал ажал хүгжөөхэ хэрэгтэ шэнэ онол арганнуудые хэрэглэхэ талаар анхаралаа хандуулдаг. Хөөр хүтэлбэрилэгшэд яһала тааража ажалладаг. Хамаг юумые хоорондоо зүбшэн хэлсээд, тэрэниие заатагүй бэелүүлдэг.

Энэ жэлдэ хонишод В. Б. Мунконов, В. М. Ошоров, В. Л. Урбаев, Д-Н. Соётов газарые хубаажа абаад, тэндээ ажалаа эхилэнхэй. Үнгэрөөн зун ган гасуур боложо, хура бороо бага багаар орожо, нуга сабшалан һэргээ һэн. Мүн үнгэрөөн үбэлжэлгэдэ олон тоото малшад үбһэ тэжээл үлөөжэ, хурлаһан байха юм. Зарим хонишодой газаа бүтэн сомоонууд хурлагданхай. Энэ яһала һайн нөөсэ гээшэ.

Нютаг дээрэ өөһэдын дунда һургуулитай болохын тулада Шарлай энэ хэрэгэй эсэстэнь хүртэтэр ябаа. Энэ хэрэгээр «Улаан Аха» колхозой хүтэлбэрилэгшэд СССР-эй ба РСФСР-эй Верховно Советүүдэй депутадуудта хандажа, Хужар һууринда дунда һургуули барюулха асуудалтайгаар хандаһан юм. Тэрэ дурадхалыень республикын засагай зургаануудта дамжуулһан, мүнгэ һомолһон байгаа. Тэрэниие удааруулангүй, үдэр, һуниие мэдэнгүй Александр Сэдэнович Папаев яба ябаһаар 98 мянган тухэриг колхозойнгоо нэрээр абажа, тэрэниие тэрэ сагтань районойнгоо барилгын кооперативаар һургуули барюулха тухай хэлсээ баталжа, тэрэ барилгые түргэдхэһэн юм.

Кооперативай хүтэлбэрилэгшэ Сергей Аюшеевэй хүтэлбэри доро тэрэ ажал эхилээ һэн. Февраль һара соо һургуулиин модод отологдожо эхилээ. Колхозой правлени хамаг трактор, машина бүхэниие хэрэглэжэ, зон бултыень хабаадуулжа, һургуулиин материалнуудые бэлдэлгэдэ ехэ хүсэ табяа. Зун болотор ханамуud бодоогдоо. Досоохи түхеэрэлгэнүүдые һургуулиин эхилтэр сүм дүүргэжэ шадаа һэн.

Һургуули шадар багшанарай байрын гэрнүүд баригдаа. Мүн эндэ шулуугаар томо котельнэ барижа, байрануудые халуун уһаар дулаасуулха арганай болохо юм.

МАЛАЙ үүлтэр һайжаруулха гэжэ «Улаан-Аха» колхоз хүршэ Түнхэнэй районой нэгэ ажахыһаа 50-яад толгой симментал үүлтэрэй гунжадые худалдажа абаад, энэ жэлдэ тэдэниие тугаллуулжа һаахадань, һүнэй гараса хөөр дахин дээшэлээ. Хахад жэлэйнгээ дүнгүүдээр район соогоо түрүү зэргэдэ гараһан байха юм.

Хонидой үүлтэр һайжаруулхын тулада гурбан жэлэй саада тээ Хойто-Кавказай үүлтэр һайнтай хусануудые абаһан юм. Ноононой шанар эли бодо дээшэлээ. Колхозой түрүү хонишод В. Мунконов, В. Ошоров, Д-Н.Соётов гэгшэд зуутанай тоодо үнинэй ябадаг. Хурьгадые 26 килограммтайгаар эхэһээнь һалгаадаг. Колхоз хонин ажалһаа 60 процент олзоёо оруулдаг болонхой. Бэлшээрнин газар болохо Обоотын, Хужарай, Мойлтын, Алаг-Шулуунай, Бүрэн-Голой тала дайдые хүреэлэн хөрёолжо, малшан бүхэндэ даалгажа үгэхэ бэлэдхэл эхилэнхэй. Газарта ёһотой эзэн боложо шадаһан малшадта трактор үгтэжэ болохо юм байна.

Дунда шатын һургуулиин баригдаад байхада, эндэмнай багшанар олон болохо. Тиимэнээ байрын гэрнүүд үзөө олоор баригдахаар хараалагдана. Ерэхэ жэлдэ Шулуутада эхин һургуули баригдаха гээд хараалагдана. Бүрэн-Голдо мал олоор бариха арганай, эндэ ногоон элбэгээр ургадаг.

Эндэхи бэлшээринүүд яһала уужам, бодо мал эндэ тэндэ харууһалхада яһала зохид. Бэрхэшээлынь хадаа Бүрэн-Голдо саһанехээр унадаг. Мүн эндэ агнуриин газартай, гол горходтонь загаһаншье элбэг. Айнаг гэжэ ехэ һайхан аршаан булагтай, тэндэнь ан амитан одоол сүлөө дайдаяа эзэлжэ байдаг.

Хальмаг, симментал үүлтэрые холисогүйгөөр үнэзд болгохо, гэһэн хараа шэглэлтэй. 200-аад толгой залуу мал зоотехническэ гуримай ёһоор хооллуулжа шахан таргалуулха ажал эмхидхэгдэхэ. Холимол үүлтэрэй үнэдые 200 толгой болгохо хүсэлтэй. Харин симменталые 70—80 толгой байлгахаар хараалагдаа.

Үнэздые олон болгожо шадабалнь, сагаан эдеэнэй элбэгжэхэнь холо бэшэ. Залуу мал хэдэн һарын туршада шахан таргалуулаад худалдахада, үшөөшье һайн болохо. Үрьелэгдэ гэр бүлөөрөө В. Д. Семёнов хүхүүли мал харууһалдаг, тэдэнэр жэл бүхэндэ 75—80-яад тугал түлжүүлдэг болоһоор үнинэй. Баян-Голдо 120 толгой залуу мал шахаха гүүртэ болгохо зорилготой. Тиихэдэ 680 адуутай. Урда жэлнүүдтэй сасуулхада 50—60 толгойгоор олошороо юм байна.

Эндэ нэгэ нимэ баримта дурдаха хэрэгтэй. Ехэжээл боложо ябаһан түүнүүдые барижа һургаад, малшадта байлгадаг һэн үбэлжэлгэдэ олон тоото малшад үбһэ тэжээл үлөөжэ, хурлаһан байха юм. Зарим хонишодой газаа бүтэн сомоонууд хурлагданхай. Энэ яһала һайн нөөсэ гээшэ.

Нютаг дээрэ өөһэдын дунда һургуулитай болохын тулада Шарлай энэ хэрэгэй эсэстэнь хүртэтэр ябаа. Энэ хэрэгээр «Улаан Аха» колхозой хүтэлбэрилэгшэд СССР-эй ба РСФСР-эй Верховно Советүүдэй депутадуудта хандажа, Хужар һууринда дунда һургуули барюулха асуудалтайгаар хандаһан юм. Тэрэ дурадхалыень республикын засагай зургаануудта дамжуулһан, мүнгэ һомолһон байгаа. Тэрэниие удааруулангүй, үдэр, һуниие мэдэнгүй Александр Сэдэнович Папаев яба ябаһаар 98 мянган тухэриг колхозойнгоо нэрээр абажа, тэрэниие тэрэ сагтань районойнгоо барилгын кооперативаар һургуули барюулха тухай хэлсээ баталжа, тэрэ барилгые түргэдхэһэн юм.

Кооперативай хүтэлбэрилэгшэ Сергей Аюшеевэй хүтэлбэри доро тэрэ ажал эхилээ һэн. Февраль һара соо һургуулиин модод отологдожо эхилээ. Колхозой правлени хамаг трактор, машина бүхэниие хэрэглэжэ, зон бултыень хабаадуулжа, һургуулиин материалнуудые бэлдэлгэдэ ехэ хүсэ табяа. Зун болотор ханамуud бодоогдоо. Досоохи түхеэрэлгэнүүдые һургуулиин эхилтэр сүм дүүргэжэ шадаа һэн.

Һургуули шадар багшанарай байрын гэрнүүд баригдаа. Мүн эндэ шулуугаар томо котельнэ барижа, байрануудые халуун уһаар дулаасуулха арганай болохо юм.

МАЛАЙ үүлтэр һайжаруулха гэжэ «Улаан-Аха» колхоз хүршэ Түнхэнэй районой нэгэ ажахыһаа 50-яад толгой симментал үүлтэрэй гунжадые худалдажа абаад, энэ жэлдэ тэдэниие тугаллуулжа һаахадань, һүнэй гараса хөөр дахин дээшэлээ. Хахад жэлэйнгээ дүнгүүдээр район соогоо түрүү зэргэдэ гараһан байха юм.

Хонидой үүлтэр һайжаруулхын тулада гурбан жэлэй саада тээ Хойто-Кавказай үүлтэр һайнтай хусануудые абаһан юм. Ноононой шанар эли бодо дээшэлээ. Колхозой түрүү хонишод В. Мунконов, В. Ошоров, Д-Н.Соётов гэгшэд зуутанай тоодо үнинэй ябадаг. Хурьгадые 26 килограммтайгаар эхэһээнь һалгаадаг. Колхоз хонин ажалһаа 60 процент олзоёо оруулдаг болонхой. Бэлшээрнин газар болохо Обоотын, Хужарай, Мойлтын, Алаг-Шулуунай, Бүрэн-Голой тала дайдые хүреэлэн хөрёолжо, малшан бүхэндэ даалгажа үгэхэ бэлэдхэл эхилэнхэй. Газарта ёһотой эзэн боложо шадаһан малшадта трактор үгтэжэ болохо юм байна.

Дунда шатын һургуулиин баригдаад байхада, эндэмнай багшанар олон болохо. Тиимэнээ байрын гэрнүүд үзөө олоор баригдахаар хараалагдана. Ерэхэ жэлдэ Шулуутада эхин һургуули баригдаха гээд хараалагдана. Бүрэн-Голдо мал олоор бариха арганай, эндэ ногоон элбэгээр ургадаг.

Эндэхи бэлшээринүүд яһала уужам, бодо мал эндэ тэндэ харууһалхада яһала зохид. Бэрхэшээлынь хадаа Бүрэн-Голдо саһанехээр унадаг. Мүн эндэ агнуриин газартай, гол горходтонь загаһаншье элбэг. Айнаг гэжэ ехэ һайхан аршаан булагтай, тэндэнь ан амитан одоол сүлөө дайдаяа эзэлжэ байдаг.

Хальмаг, симментал үүлтэрые холисогүйгөөр үнэзд болгохо, гэһэн хараа шэглэлтэй. 200-аад толгой залуу мал зоотехническэ гуримай ёһоор хооллуулжа шахан таргалуулха ажал эмхидхэгдэхэ. Холимол үүлтэрэй үнэдые 200 толгой болгохо хүсэлтэй. Харин симменталые 70—80 толгой байлгахаар хараалагдаа.

Үнэздые олон болгожо шадабалнь, сагаан эдеэнэй элбэгжэхэнь холо бэшэ. Залуу мал хэдэн һарын туршада шахан таргалуулаад худалдахада, үшөөшье һайн болохо. Үрьелэгдэ гэр бүлөөрөө В. Д. Семёнов хүхүүли мал харууһалдаг, тэдэнэр жэл бүхэндэ 75—80-яад тугал түлжүүлдэг болоһоор үнинэй. Баян-Голдо 120 толгой залуу мал шахаха гүүртэ болгохо зорилготой. Тиихэдэ 680 адуутай. Урда жэлнүүдтэй сасуулхада 50—60 толгойгоор олошороо юм байна.

Эндэ нэгэ нимэ баримта дурдаха хэрэгтэй. Ехэжээл боложо ябаһан түүнүүдые барижа һургаад, малшадта байлгадаг болохо гэһэн һанамжа малшан Егор Аюшеевич Хаптагаев дурадхаһан байха юм. Гүүнүүдые хоёр, нэгээр гарта байлгаад, ганса унага абаха бэшэ, харин тэдэниие һаажа һургаха гэжэ шухала. Гүүнүүдые барижа, фермэ болгоо һаа, сэгээ бии болохо байгаа. Энээниие хараада абаха гээд хэлсэгдэжэ байнхай.

УРДАНЬ хонин ажалда бүхы нааараа худэлһэн баян дүй дүршэлтэй болоһон ажалай ветеран Һама-Сэрэн Хайдаковна Мунконова хонин һүрэг хүгжөөхэ хэрэгтэ айхабтар ехэ нүлөөтэй, хамтынгаа баялигые арьбадхаха, баяжуулха хэрэгтэ нэгэ жэгдэ ураншаа эдхэжэ, хамаг хүшэр хүндэ сагуудые дабажа ябаһан, үлдэхэ, даарахые нилээд үзэһэн юм. Ветеранай энгэртэ «Хүндэлэлэй тэмдэг» орден, «Ажалай шэн габьяагай түлөө» гэһэн медаль оролдосыень тобойсо гэршэлнэ.

Тэрэнэй Владимир хүбүүн эжыгтээ адли хонин ажалда һалан һандангүй ябажа һураа. Тиимэһээ Владимир Мунконовтол адляр хони дахаха хүн хай даа, хомор лэ ха. Үглөө бүхэндэ, жэлэй дүрбэн сагта, һүрэгүүдээ туугаад, эдеэлсэ һайнтай бэлшээри бэдэрээд, үндэр хада уулануудые тойруулжа ябаад, хонидоо һайса садхааха, үдэрөө үдэршэлэн хада уулаяа дэшэ, доошонь дабажа, буужа ябаад бэлшээхэ.

Сайлаг, Мунгарга, Шэбэйн соорхойнуудай бэлшээринүүд дууһан танил, хаанань ямар ногоон урганаб гэжэ дууһыень мэдэхэ. Владимир Мунконовтон зундаа гэр бүлөөрөө үбһэ тэжээл бэлдэдэг. Юрэдөө, хэхэ ажалынь барагдаха бэшэ. Отарын эзэнэй ажалай габьяа тэмдэглэһэн хэдэ хэдэн медальнууд тэрэнэй сэжые шэмэглэдэг.

Владимирай нүхэр Ирина Соётова хурьгадые томо болгохо хэрэгтэ онсо габьяатай. Жэлһээ жэлдэ 300 гаран нарай хурьгадые гарза хоролтогүйгөөр тэнжээжэ табидаг. Тэдэнь отара болоод байдаг. Тэрэнэй дүй дүршэл яһала баян. Зунай сагта хурьган бүхэнэй амидын шэгнүүрые 27 килограммда хүргэжэ амжадаг.

Ирина хонин ажал хүгжөөлгэдэ онсо габьяатай. Тэрэнэй ажал хэрэгүүд үндэрөөр сэгнэгдэжэ, Ажалай Алдар Сольн хоёрдохи ба гурбадахи шатын орденуудаар шагнагдаһан байха юм. Ирина Соётова партин райкомой бюротой гэшүүн ябаһан юм.

— «Улаан Аха» колхозой малшад газартаа ёһотой эзэд болохоор даалгагдаһан участогуудаа хорёолжо абахын тулада һургааг, бахананууудые буулгажа, бэлэдхэл хэжэ байна,—гэжэ Александр Сэдэнович хэлээ һэн. Хонишон Владимир Мунконов арга хабяа бүридхэжэ, хаража үзөөд, гэр бүлын арендатор болон ажал хэрэгүүдээ шэнэ ёһоор эрхилдэг болоһон тухайнь түрүүлэгшэ нүхэр Папаев мүн лэ хэлээ һэн.

Түрүүшын дүн юу харулааб гэхэдэ, нүхэр Мунконов хахад жэлэйнгээ дүнгүүдээр гэр бүлөөрөө 7—8 мянган тухэриг олзо гар дээрээ абаа. Бусад хонишодшье гэр бүлөөрөө арендаторнууд болохо талаар бэлэдхэл хэжэ байнхай. Тэдэнэй дунда В. Ошоров, Д-Н. Соётов шэнэ гуримай ушар ёһо мэдэжэ абанхай. Бусад хонишод, үхэршэд мал адуулагшадшье миин хараад байнагүй. Мүн лэ гэр бүлын арендэ гуримда байтараа олоороо оролсохо зорилготой.

...Түрүүлэгшэ А. С. Папаев гэр бүлэдөө табан үхибүүдтэй, тэдэнь һургуулида оронхой. Надя нүхэрынь колхоздоо тоо бүридхэлэй ажалтай. Хадам эсэгэнь Шултэм Лопсонович Гомбоев колхозой бэрхэ механизатор ябаһан юм. Шултэмэй эсэгэ—Гомбоев Лопсон Магнаевич дархан байгаа. Дайнай дүлэн соо үндөөр шархатажа, хүлөө гээһэн байха. Тэрэ дайнһаа ерээд, гар хоёһон һуугаагүй. Колхоздоо унаагай моридой таханнуудые дархалдаг, ондоошье зүйлнүүдые хэдэг байһан юм.

Саашадаа хубилган шэнэдхэлгын шатада сүм оролгые үргэн дэлисэтэйгээр, ажалай эршэ хүсые үндэр бүтээсэтэйгээр ябуулха хэрэгтэнь ахаархиндаа амжалта хүсэнэб.

Доржо ДУГАРОВ,
журналист.
Хужар—Улаан-Удэ.

«...ЗОБОЛОНГҮЙ ҺУУҺАЙ ДАА»

Зураглал

ЭРЭГШЭ ХАБАРАА Аалнаар ябахаяа һайн танилцандажы:

— Хужар, анханнинь маргааш, мүнөө Хори һуурилгаа басагатаяа ажаллаяа үндэр наһатай юм. Ерэ һайса сайха, гэбэшье хүнтэй зандаа гэлсэгшэ, хөөрэлдөө һаашни, мүнөө зугаалжа һууха гэ һэн.

Наял тохёожо, таниулгаа хүгшэнтэй һууринай зүүн-урдаһаа үдэй нэгэндэ орсоо. Урьгэнэйнь гэртэ хүлгэбэб. Үүдэ тоншодомни, гэрэй эзэн Ольга Жигжитовна Цыжитова урдаһаамни угтаһаа зүүлжээ зуһаалга руу урижа, ямыгтээ танилсуулаа.

Ямаа яазада яһала һэргэтэй, ерэ гаранхай гэрэ ушарые бэшэ хүгшэн ушарые мэдэгдэхэ, халта минһэ газетэдэ бэшэжэ байгаа тиимэ габьяатай юм даа? Юрын лэ хүгшэн гүбин даа,—гэжэ асуулаа.

Ямаанай урмандаа энэ тухай хэлсэһээр, удангүй хоюулаа халажа, яһала зохиноорэддоо бэлэйбди. Мүнөө үндэр наһатай Гуруевна Гуруева. Эрэнэнөө хэнэг дурадхаяа.

Ямаа всегын табан үхибүүн гансаараа мэндэ гаргаа. Мүнөө гансаараа мэндэ аабзаб даа. Минии гурбан хүбүүн, нэгэн басагатаяа ажаллаяа үндэр наһатай юм. Ерэ һайса сайха, гэбэшье хүнтэй зандаа гэлсэгшэ, хөөрэлдөө һаашни, мүнөө зугаалжа һууха гэ һэн.

Наял тохёожо, таниулгаа хүгшэнтэй һууринай зүүн-урдаһаа үдэй нэгэндэ орсоо. Урьгэнэйнь гэртэ хүлгэбэб. Үүдэ тоншодомни, гэрэй эзэн Ольга Жигжитовна Цыжитова урдаһаамни угтаһаа зүүлжээ зуһаалга руу урижа, ямыгтээ танилсуулаа.

Ямаа яазада яһала һэргэтэй, ерэ гаранхай гэрэ ушарые бэшэ хүгшэн ушарые мэдэгдэхэ, халта минһэ газетэдэ бэшэжэ байгаа тиимэ габьяатай юм даа? Юрын лэ хүгшэн гүбин даа,—гэжэ асуулаа.

Ямаанай урмандаа энэ тухай хэлсэһээр, удангүй хоюулаа ажаллаяа, яһала зохиноорэддоо бэлэйбди. Мүнөө үндэр наһатай Гуруевна Гуруева. Эрэнэнөө хэнэг дурадхаяа.

Ямаа всегын табан үхибүүн гансаараа мэндэ гаргаа. Мүнөө гансаараа мэндэ аабзаб даа. Минии гурбан хүбүүн, нэгэн басагатаяа ажаллаяа үндэр наһатай юм. Ерэ һайса сайха, гэбэшье хүнтэй зандаа гэлсэгшэ, хөөрэлдөө һаашни, мүнөө зугаалжа һууха гэ һэн.

Наял тохёожо, таниулгаа хүгшэнтэй һууринай зүүн-урдаһаа үдэй нэгэндэ орсоо. Урьгэнэйнь гэртэ хүлгэбэб. Үүдэ тоншодомни, гэрэй эзэн Ольга Жигжитовна Цыжитова урдаһаамни угтаһаа зүүлжээ зуһаалга руу урижа, ямыгтээ танилсуулаа.

Ямаа яазада яһала һэргэтэй, ерэ гаранхай гэрэ ушарые бэшэ хүгшэн ушарые мэдэгдэхэ, халта минһэ газетэдэ бэшэжэ байгаа тиимэ габьяатай юм даа? Юрын лэ хүгшэн гүбин даа,—гэжэ асуулаа.

Ямаанай урмандаа энэ тухай хэлсэһээр, удангүй хоюулаа ажаллаяа, яһала зохиноорэддоо бэлэйбди. Мүнөө үндэр наһатай Гуруевна Гуруева. Эрэнэнөө хэнэг дурадхаяа.

Ямаа всегын табан үхиб

ТАКСИМО—УЛААН-ҮДЭ...

РЕПОРТАЖ

Аэропортын ниидэлгын талмай дээрэ холын аян замда зорихон гү, али һаял ээлжээтэ ниидэлгэһээ бусаһан далита онгосонууд жэрылдэн, хабарай наранай элшэдэ мүнгэтэн яларан харагдана. Аэровокзал соо республикыг районууд, мүн Москва, Хабаровск, Омск, Тюмень, Кемеровэ хотонууд руу ниидэхээ ерэһэн ажалшад дүүрэн. Тиигэнээр байтар ээлжээтэ рейсэй самоледуудай ниидэлгын замда гараха тухай мэдээсэл радиомикрофоноор соностоно. Тэдэнэй дунда Таксимо—Улаан-Үдэ гэһэн 529-дэхи рейс ниидэхэнь гэһэн соносхол дуулдаадхиба. Холын замда мордохо хүнүүд тэрэ дороо үргэбшэнүүдээ шэгнүүр дээрэ табижа, бүридхэлдэ ороно. Эдэнэрэй дунда Таксимо һууринда ажаһуудаг залуу худэлмэришэн—тосхоной зайн галай станциин монтер Сергей Тимофеев бидэнэртэй хөөрэлдэхэдөө, нигэжэ мэдүүлбэ:—«Таксимо руу агаарай онгосонуудай ниидэдэг болоходо, тосхоной ажалшад одоошье ехээр баясаабди. Юуб гэхэдэ, агаараар харилсаагүй байхада, урдань юрын, һүүл тээшээ түмэр харгыгаар дамжажа, Эрхүү хүрэдэг һэмди. Харин мүнөө»... гээд гараа өөдэнь үргэжэ, огторгойн уудам руу зааха юм.

Бэшүүр тосхондо түрэһэн Тимофеев амаралтаар эхэ, эсэгэдээ ерэһэн юм ха. Гэртээ харихадаа, басаган, Таксимогой станцида механигаар худэлдэг Ира һамган хоёртоо үргэбшөөр дүүрэн бэлэг сэлэг абаашажа ябаа һэн. Шэнэ тосхондо түбхинэһэн залуу айлайхид 1989 ондо Улаан-Үдын түмэр замай техникум дүүргээд, тиишэ худэлхөөр эльгээгдэһэн.

— Бидэнэр Таксимо ошоод байхадаа, тэндэһээ хубсаһа хунар, эдеэ хоолшье эхэ, эсэгэнэртээ эльгээдэг һэмди. Мүнөө болоходо, өөһэдөөл мяха, саала эдэнэрһээ абаашаха баатай болобобди,—гэжэ Сергей үгээ үргэлжэлүүлнэ.

Холын аян замда ябахаяа байһан эдэнэртэй хөөрэлдэһөөр байтарнай, ябаха саг дүтэлжэ, аэровокзалай ара талада тусгаар автобус ерэлэй.

Ээлжээтэ рейсээр ниидэхэ агаарай онгосын командир В. П. Биров, хоёрдохи пилот В. И. Скосырский, бортмеханик В. Т. Арданов, бортпроводница Е. В. Погосова гэгшэд пассажирнуудаа самоледтоо һуулгажа, ниидэхэ тээшээ бэлдэнэ.

— «АН-24» түхэлэй онгосоор хэды пасеажир ниидэхэ гээшэб?—гээд Екатерина Викторовнаһаа асуухала:

— Хамтадаа 40 хүн. Тэдэнэрэй зургааниинь Нижне-Ангарск, бусадынь Таксимо хүрэхэ юм.—гээд бортпроводница Погосова харюусана.

— Юундэ Нижне-Ангарск,—гэнэбта?

— Бидэнэрэй агаарай маршрут сагай уларилһаа боложо, Нижне-Ангарск гү, али Багдарин һууринаар дамжажа, аян замаа үргэлжэлүүлнэбди. Мүнөөдэр Нижне-Ангарск һууринда сагай уларил таарамжатай байба ха,—гээд Е. В. Погосова энеэбхилээ һэн.

Таксимо һууринай ажалшад нигэжэ долоон хоногтоо дүрбэн удаа агаараар харилсаа холбоотой болоһондоо, аргагүй ехээр баясаха ёһоороо баясанал даа. 900 гаран километрэй зайе хэдэхэн часай туршада дабажа, хүрэхэ газартаа хүрэхэдөө, баясан, урмашангүй байхаар аал?

Үнэхөөрөөшье, урдандаа харгын машинаар, һүүлээрнь поездоор холын аян зам гаталжа, гэр бүлэдөө хүрэгшэ һэмди. Гайтайл һэн даа. Харин мүнөө болоходо, хэдэн часай туршада самоледоор ниидэжэ Улаан-Үдэ гү, али Таксимо хүрэдэг болоходоо, хэдышье урмашана, баясана ха юм.

Республикынгаа хүн зониие түргөөр, дуратай тээшэнь абаашажа байхаар эмхидхэгдэһэн Улаан-Үдын авиапредприятиин коллектив зорилго, даабаряа дүүргэжэ, хэрэг дээрэнь бэелүүлхэдээ, республикынгаа ажалшалай зүгһөө хэды ехэ баяр баясхаланда хүртэнэ гээшэб!

Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: агаарай онгосын экипаж аян замда мордохынгоо урда тээ.

Авторай фото.

Спорт *Спорт*

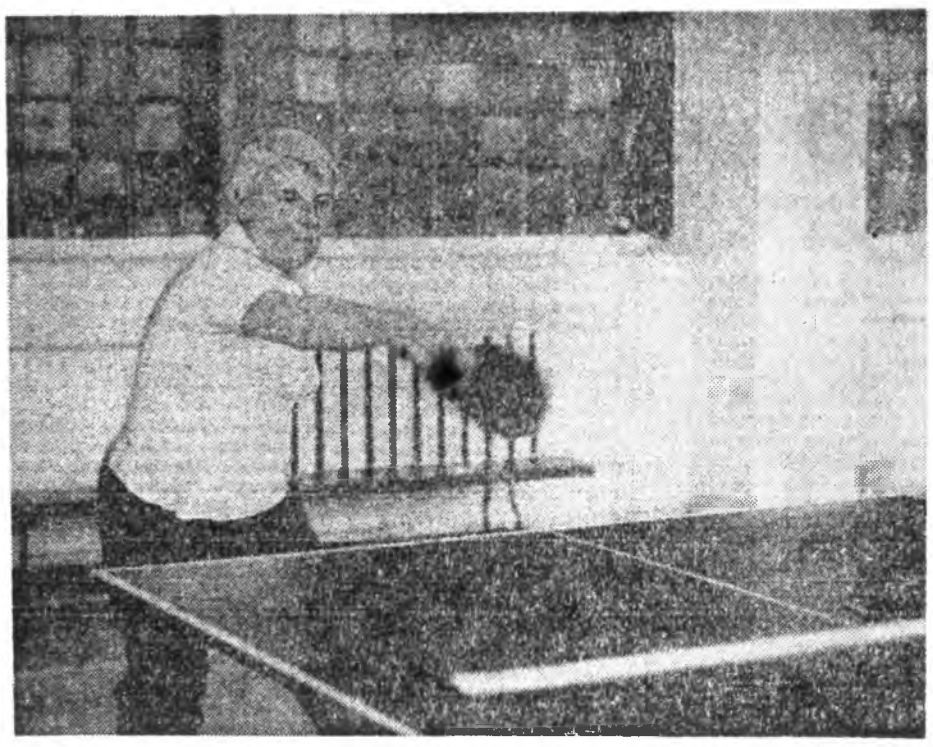

Нүхэр тухай үгэ

ДАЛАЯА ДАБАҺАНАА ОБЁОРОНГҮЙ...

«Мүнгэн түргэн годлншуу
Эсхэн агаар шэнхинээд,
Дуута зэбын аялга
Дуудан байнал ханхинаад».

—гэһэн Б. Батоевой үгэ дээрэ бэшэгдэһэн В. Дамбаевай «Сурхарбаан» гэһэн дошхон сууряата дуунай үгэнүүдые юундэшьеб ганса зэбын аялгада бэшэ столой теннисэй нааданда хабаатай мэтээр һанаа һэм. Теннисэй хүнгэн бишыхан бүмбэгэ эршэм гараар табигдабал, мүн лэ шуурятайгаар хиидэдэг даа. Энээхэнэй «абари зангые» ойлгожо наадаха гээшэ залуушье, наһатайшье зондо хүндэхэн хэрэг ха. Далан наһандаа дүхэжэ ябаһан Алла Иннокентьевна Амвросова теннис гоёор наадахаһаа гадна, зарим бэрхэ залуу хубуудые шүүгээд табидагынь гайхалгүй. Эдир залуушаа мүнөө хүрэтэр спорттой нүхэсэдэг, ямаршье һалхи шуурганда тогтонгүй амаралтын хоёргурбан часай туршада санаар харайдаг, зундаа уһа гаталан тамардаг заншалаа далан наһандаа хүрэтэрөө орхёогүй юм.

Эхэнэрнүүдэй уласхоорондын һайндэртэ зорюулагдажа, столой теннисээр А. И. Амвросовагай нэрэмжэтэ мүрысөөн манай «Теплоприбор» заводой спортын зал соо болохонь гэһэн соносхол олон спортсменүүдые суглуулба.

— Жэл бүри хабарай һайхан энэ сагта болодог мүрысөөе Алла Иннокентьевна Амвросовагай нэрэмжэтэ болгохо гэһэн һанаан намда үнинэй байһан юм. Мүнөөл энэ хүсэлни бэелбэ,—гэжэ заводой тренер В. Котов хөөрэнэ.

Алла Иннокентьевна илангаяа санаар урилдаанда ехэ амжалта туйлажа, Буряадай республикын чемпион болоһон юм. Зүүн Сибириин ба Алас-Дурна зүгэй зонын мүрысөөндэ республикын командын илажа, кубок шүүхэдэнь, энэ амжалтада ехэ хубитаяа оруулһан байгаа.

— Бага балшар наһандаа үбшэ хабшанда дайрагдадаг, һула бэетэй байһан хүнби. Спортын хүсөөр лэ мүнөө болотор ажаллажа, энхэ тайбан ябанаб даа,—гэжэ А. М. Амвросова хөөрэдэг.

Ажалайнь дэбтэртэ түрүүшын тэмдэг 1949 ондо хэгдэнхэй. Бүхыдөө тэрэ 43 жэлэй туршада ажаллажа байна, 29 жэлынь —«Теплоприбор» заводто. Алла Иннокентьевна «Ажалай ветеран» медаляар шагнагданхай. Таһагай бүлэгые толгойлоо, мүнөө инженер-технологоор хүдэлнэ. Ажалдаа ехэ нарин нягта, Ажалайнь дэбтэрэй гурбан нэмэлтэ хуудаһанда хүндэлэлэй олон һайшаал тэмдэглэлнүүд бии. Тэрэ тоодо эгээ сэнтэйнь гэбэл, шэнэ юумэ үүсхэн бүтээлгэдэ хабаадаһанай түлөө баярай бэшэг оролсоно.

Суг худэлдэг нүхэрэймнай нэрэмжэтэ мүрысөөн тон һонирхолтойгоор үнгэрбэ. Анамана тулалдажа, залуу инженер-технолог Владимир Суходольский нэгэдэхи һуурида гараа. Удаадахи һууринуудые электрик Александр Радченко ахамад мастер Владимир Котов хоёр эзэлээ. Өөрөө энэ мүрысөөндэ хабаадажа, дундуур һуури эзэлбэ.

Хүндэтэ Алла Иннокентьевна!

Ута наһа наһалжа,
Удаан жаргал эдлэжэ,
Буянтай жаргажа,
Далаяа хүрэһэнөө обёоронгүй,
Ная хүрэхээ мэдэнгүй,
Ерэсэ хүрэһэсэ ойлгоошье
наа,
Ехэл һайн ябахыетнай өөрынгөө зүгһөө хүсэнэб.

Б. АРТУГАЕВ,
«Теплоприбор» заводой бюрогой начальник.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А. И. Амвросова.

А. МЕЛЬНИКОВЭЙ фото.

Буряадай радиогой агаарай долгин

МАРТЫН 23-һаа 29 ХҮРЭТЭР

ПОНЕДЕЛЬНИК, 23

6.12—«Түрэл газар дайдамнай». Хориин районой Тээгдэ һууринай фермер Б. П. Яськин засагай зургаануудтай үгээ ойлголсоогүй зандаа. Авторынь—В. Денисов. 6.35—Долоон хоногой дамжуулгануудай шэнжэлэл. 6.45—7.00 — Ниитэ-политическэ дамжуулга. 7.22 — Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 7.35—8.00 — «Республикын эрхим фермэ». Байгал ажахын түбэй фермын худэлмэрилэгшэд—фермые даагша Б. М. Лубсанов, һаалишад — республикын 1991 оной чемпионууд Г. В. Вторушина, Л. Н. Седых гэгшэд дүй дуршэлоороо хубаалдана. 12.10—13.00 — Хүгжэмтэ дамжуулга. 19.20 — Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 19.45—19.57—«Гуламта». Залуушуулай хэрэгээр Гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ В. Д. Жигжитцыреновтэй хөөрэлдөөн (буряадаар).

ВТОРНИК, 24

6.12—«Россин парламентын хуули». «Оршон тойронхи байгаалиие хамгаалха тухай». Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүн Ю. Ф. Ефремовэй хабаадалгатай «Түхэреэн стол». Авторынь—журналист Л. Мельникова. 6.35—7.00—Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 7.22—Республикын газетэнүүдэй шэнжэлэл. 7.32—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 7.45—8.00—«Этигэл, найдал». 19.20—Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 19.45—19.58—Социальна асуудалнуудай ба бэшэгүүдэй редакциин дамжуулга.

СРЕДА, 25

6.12—Буряадай ССР-эй Верховно Соведэй наймадахи сессиин урда түрэһэн бодолнууд. Республикын арадай депутат И. Т. Павловай хөөрөөн. 6.30—«Хүн ба автомобиль». 6.35—7.00—Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 7.22—Республикын газетэнүүдэй шэнжэлэл. 7.32—7.45—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 7.45—8.00—Үглөөнэй концерт. 19.20—Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 19.45—19.58—Үхибүүдтэ дамжуулга.

ЧЕТВЕРГ, 26

6.12—«Асуудалнууд. Харюонууд. Бодомжонууд». Социальна асуудалнуудай ба бэшэгүүдэй редакциин дамжуулга. 6.35—7.00—Республикын һонинууд (ород ба буряад хэлэнүүд дээрэ). 7.22—Республикын шэнжэлэл. 7.45—8.00—[illegible] носхолнууд, [illegible] жуулга. 12.00—Улаан-Үдэ [illegible] хүгжэмэй 4-[illegible] директор В. [illegible] рэлдөөн. 19.[illegible] кын һонинуу[illegible] ряад хэлэнүүд [illegible] —19.58 — [illegible] дүримүүд.

ПЯТН[illegible]

6.12—«Г[illegible] бусааха». Г[illegible] дахаб? Тар[illegible] ямар байхаб[illegible] ной арадай [illegible] рэнэ. 6.35—[illegible] кын һонинуу[illegible] ряад хэлэнүүд [illegible] Республикын [illegible] шэнжэлэл. [illegible] нууд, мэдээ[illegible] 8.09—Хүхюу[illegible] мүүд. Хүүг[illegible] 12.00—13.00—[illegible] гүүдээр хүр[illegible] га. 19.00—[illegible] кэ». К. Он[illegible] 19.15—19.58 [illegible] мүнөөдэр, [illegible] ба буряад [illegible]

СУБ[illegible]

6.12—Бу[illegible] телерадиогой [illegible] ментнүүдэй [illegible] церт. 6.35—[illegible] ээзэниись б[illegible] пондент М. [illegible] гатайн райо[illegible] гулваа В. [illegible] хөөрэлдэнэ. [illegible] кын газетэнүүд[illegible] 7.32—Соносхолнууд, мэдээсэлнүүд. 7.45—[illegible] нэй концерт. [illegible] нютаг». Ө[illegible] жэшээ дээрэ[illegible] нарай хэрэг[illegible] нүүд тухай [illegible] хөөрэнэ: Бу[illegible] лон баледэ[illegible] дуушан С. [illegible] фоной дэрг[illegible] 8.35—9.00—[illegible] һэн литерат[illegible] нал. 9.10—9[illegible] дэр. Мүнөөдө[illegible] мэдээсэлэй д[illegible] ба буряад [illegible] 19.00—19.58 [illegible] аялга»—радио[illegible] ряадаар).

ВОСКРЕ[illegible]

6.12—6.58 [illegible] дамжуулга. [illegible] нууд, мэдээ[illegible] 8.00—Респу[illegible] дэйн «Үльгэр[illegible] жо үнгэрһэ[illegible] үдэшэ тухай[illegible] ряадаар). 9.[illegible] рагшадта бу[illegible] дамжуулга. [illegible] Амаралтын [illegible] га.

Буряадай радиогой агаарай долгин

АЙЛШАДА[illegible] БАЯСУУЛА[illegible]

Михей Николаевич Ербановай түрэһэн тоонто нютагта—Алайрай районой Бахтай тосхондо шатарай мүрысөөн болобо. Ербановай түрэһөөр 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан энэ наадан заншалта боложо, һүүлэй хэдэн жэлэй туршада таһалгаряагүй үнгэргэгдэнэ. Бүгэдэ буряадуудай соёлой хугжэлтын эблэл болон Бахтайн совхоз мүрысөө үнгэргэхэ хэмжээ ябуулгада эдэбхитэйгээр хабаадажа, горитой туһаламжа үзүүлбэ. Тиин саашадаа бүхы буряад арадай дунда дэлгэрхэ ёһотой гэгдэжэ, «Хүдөөгэй шатаршадай наадан» гэһэн нэрэтэй болоо. Худөөгэй шатаршадай дунда үнгэргэгдэхэ болоһон нааданда Буряадай ССР-эй, Агын, Усть-Ордагай автономито округуудай районуудай чемпионуд хабаадахаар хараалагданхай.

Мүнөө үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Буряадай республикаһаа ганса Түнхэнэй районой, харин Агын округһоо нэгэшье шатаршан хабаадабагүй. Нааданда суглаһан 24 шатаршад швейцариин гуримаар долоон уулзалга хэһэн байха юм.

Боохон болон Баяндай нютагуудай [illegible] сандр Капи[illegible] риопов хо[illegible] даха шата[illegible] Тиигэжэ у[illegible] шын удэрэ[illegible] һан эдэ[illegible] шадай анк[illegible] Капитонов [illegible] 7-һоо 5,5 с[illegible] һуури эзэлэ[illegible] Михаил Б[illegible] ошоһон айл[illegible] доков гэгдэ[illegible] залгын эхэ[illegible] рэ һайнаар [illegible] лаар [illegible] һуури эзэлэ[illegible]

Нютагта[illegible] гэһэн Бах[illegible] ректор В. [illegible] тэй бусаг[illegible] эмхидхэлэй[illegible] ябуулга хэ[illegible] нааданда э[illegible] шалта хуби[illegible] лютка» гэ[illegible] сепаратор, [illegible] час, япон [illegible] һайшаал м[illegible]

мүрысөө[illegible] судьи.

ҮБЭЛЭЙ ЗҮЙЛНҮҮДЭЭР

Улаан-Үдын лесотехническэ техникумэй һурагша Дмитрий Тонкопрядченко биатлоноор Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө Нижевск хотодо үнгэргэгдэһэн нээмэл мүрысөөндэ хабаадахадаа, буудалгатай 15 километрэй зайда урилдахадаа, бронзо медаляар шагнагдаба.

Валютын дуталдаһанһаа уламжалан, СНГ-гэй командада оруулагдажа, залуушуулай дунда спортын энэ зүйлөөр Канадын Калгари хотодо үнгэргэгдэхэ дэлхэйн түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөндэ тренер В. М. Денисовэй һурагша ошожо шадабагүй.

Биатлоноор эхэнэрнүүдэй дунда Россин түрүү һуури эзэлхын түлөө Пермиин областиин Чайковский хотодо үнгэргэгдэһэн мүрысөөндэ Буряадай багшанарай институтай студентка, спортын класснай мастер Елена Думнова үрэгшагүйдэжэ, буудалгатай 15 километрэй зайда урилдахадаа, 23-дахи һуури эзэлээ.

* * *

Саныи урилдаагаар эдиршүүлэй дунда профсоюзуудай спортын бүлгэмэй Россин Соведэй түрүү һуури эзэлхын түлөө мүрысөөн Мариин ССР-эй Волжск хотодо дүүрэбэ. 13-дахи һургуулиин 10-дахи классай һурагша спортын мастерта кандидат Анна Самарцева яһала һайн үрэ дүнгүүдые түйлаа.

Тренер В. А. Романовай һурагша классическа аргаар 5 километрэй зайда урилдахадаа, 17 минута 20 секунда саг харуулжа, 90 басагад соohоо наймадахи һуури эзэлбэ. Басагадай дундаһаа ороной чемпионка Лена Мингазова (Кемеровэ) 16 минута 37 секунда саг харуулжа, илажа гараһан байна.

Мүрысөөнэй дүнгүүдээр А. Самарцева Россин суглуулагдамал командын бүридэлдэ оруулагдажа, мартын 20-доор СНГ-гэй түрүү һуури эзэлхын түлөө Екатеринбург хотодо үнгэргэгдэхэ мүрысөөндэ хабаадахань. Манай эдир шатаршан Буряадай спортын түүхэдэ түрүүшынхээ нимэ нэрэ хүндэлэ хүртэбэ гээшэ.

Б. МИРОМАНОВ.

Зуһаландаа газарай эдеэ ургуулагшадта

САГААН ТОЛГОЙТО КАПУСТА УРГУУЛАЯ

Мүнөө эдеэ хоолой, огородой эдеэнэй, үрэ жэмэсэй дэлгүүр дээрэ үнэтэй болоод байһан сагта республикымнай хото, хүдөө нютагуудташье ажаһуудаг хүнүүд өөрынгөө гараар ургуулһан жэмэсээр, үгэрсэ, помидор, капустаар гэр бүлээ түхэреэн жэлдэ хангаха гэжэ оролдодог болонхой. Мүнөө хабарай нарата удэрнүүд газаамнай орожо, огородой эдеэ тарилгада бэлдэлгэ эхилбэ. Манай гол эдеэнэй нэгэн болохо капустые хайшан гэжэ тариха, харууһалха тухай зүбшөөл, заабари энэ удаа үгэнүү. Хүйтэн уларилтай Сибирьтэ, тэрэ тоодо манай Буряад орондо, сагаан толгойто (белокочанная) капуста һайнаар ургадаг. Энэ сортын капуста саахар, белок, аскорбинай кислота элбэгтэй, элдэб витаминаар баян юм.

Сагаан капустые рассадаар ургуулдаг. Апрель һарын эхеэр теплицэ соо гү, али парник соо тэрэнэй рассада тариха хэрэгтэй. Үсөөн капуста ургуулха гээ һаа, рассадые өөрынгөө гэртэ модон хайрсаг, консервын баанханууд, саарһаар хэгдэһэн горшоогууд соо тариха, таатай байдаг. Эндэ хэрэглэгдэхэ үтэг шоройнь ба хүрьһэнэйнь холисо иимэ байха: 70 процентнь үтэг шорой (перегной), 20 процентнь хүрьһэн, 10 процентнь модоной хуушан хибэдэһэн (үгы һаа, үхэрэй аргал). Харин үтэг шоройн ба торфын холисо хэрэглэхэ гээ һаа, хүрьһэнэйтнай 60—70 процентнь торф, 20—25 процентнь үтэг шорой, бэшэниинь модоной хуушан хибэдэһэн байха ёһотой.

Үрэһэеэ тарихаһаа урид уһан соо гү, али 5 процент шанамал дабһатай уһан соо хэжэ, хороор угааха хэрэгтэй. Грибково элдэб үбшэнүүдһээ («черная ножка» мэтэһээ) һэргылхын тула ТМТД (нэгэ килограмм үрэһэндэ 8 грамм), фентиурамон гү, али фентиурамон-молибдат, тиган (1 килограмм үрэһэндэ 3—4 грамм) гэжэ хоронуудаар угаахада болохо. Рассадынгаа ургажа эхилхэдэ, талмайень ургэдхэхэ (пикировко), нэгэ дүрбэлжэн метр талмайда капустын 10 грамм үрэһэ тариха хэрэгтэй. Харин рассадынгаа талмайе ехэ болгохогүй һаа, иимэ хэмжээнэй талмайда 3—4 грамм үрэһэ таридаг. Үрэһэ тариһанайтнай һүүлээр 15—20 хоноод байхада, түрүүшын набша гаража эхилхэ. Эгээл энэ үедэ рассадаяа ехэ талмайтай хайрсаг соо һуулгахадатнай болохо. Капустынгаа үрэһэнүүдые хоорондоо 5—6 сантиметр зайтайгаар таряа һаа, талмайгаа ехэ болгоһоной хэрэггүй. Рассадын хүйтэнһөө ехэ айхагүйн тулада бултайжа эхилхэнээнь хойшо парник соохи температурые 6—7 градус хүрэтэр доошолуулхада болохо.

Рассадын ургажа байха үедэ һайн харууһа хэхэ шухала. Тиин 2—3 дахин үтэгжүүлхэ юм. Рассадынгаа талмай түрүүн ургэдхэнэйнгээ һүүлээр, 2—3 долоо хоноод байхада, удаань 2 долоо хоноод, хоёрдохиёо ургэдхэхэ хэрэгтэй. Үтэгжүүлхэдээ, нимэ дүрим баримталха зэргэтэй: 10—20 грамм аммиачна селитрэ, 25—40 грамм юрын суперфосфат, 10—25 грамм хлористо кали 10 литр уһанда хулхаха. Рассадаяа һуулгахаһаа 2 долоон хоног урид тэрэнине бэхижүүлхын тула 80 грамм юрын суперфосфат, 25 грамм хлористо кали, нэгэ-нэгэ заахан халбага аммониин молибдат, борно кислота, сайрай, эдэй, кобальтын сульфадуудые 10 литр уһатай холижо, эдеэшүүлхэдэ һайн.

Капустынгаа рассадын 5—7 набшаһатай болоодхиходо, май һарын һүүл багаар, июнь һарын эхеэр парник соohоо гаргажа, далан дээрэ һуулгадаг. Эртын капуста 70×35, дунда болзорой 70×50, ороён капуста — 70×70 сантиметр талмай дээрэ эдеэшэдэг. Манай Буряад орондо капустын баян ургаса абахын тула ехэ хэмжээнэй азот, калиин, фосфадай окись хэрэгтэй гэжэ научна шэнжэлгэнүүд харуулна. Манай эндэхи хүрьһэн тэжээлтэ бодосуудаар баян бэшэ ха юм. Тиимэһээ капуста ургуулхын тула наг шэбхэ, минеральна үтэгжүүлгэ ехээр хэрэглэхэ шухала, 10 дүрбэлжэн метр талмай дээрэ 170—230 грамм азот, 200—280 грамм кали, 300—400 грамм юрын суперфосфат оруулжа үтэгжүүлбэл, энэ талмайһаа 50—70 килограмм ургаса хуряаха арга бии. Газарайнгаа үрэжэл һайжаруулхын, физическэ шанарынь дээшэлүүлхын тула наг шэбхээр үтэгжүүлхэ хэрэгтэй. Энэ ушарта капуста тариха хүрьһэндөө бага хэмжээнэй азот оруулха.

Капуста — шиниг нойтондо ехэ дуратай ургамал мүн. Тиимэһээ ходо уһалжа байха шухала. Хүрьһэнэй 40—50 сантиметр зузаантай дээдэ үеынь шорой 70—80 процент шинигтэй байха ёһотой. 10 дүрбэлжэн метр эльһэлиг газарта 200—250 литр, боро шабартай иимэл хэмжээнэй газарта 300—350 литр уһан нэгэ уһалхада хэрэгтэй.

Л. УБУГУНОВ,
биологиин эрдэмэй кандидат.

БУРЯТИЯ мүнөөдэрэй номерто

«Машина абаха саарһан хүсэл найдалыетнай харюулжа шадаха гү?»—мэдээсэл.

«Түрүүлэгшын нэрэмжэтэ үйлсэдэ»—Б. Цыбиковэй тэмдэглэл.

«Үндэр дүнгүүдэйнь түлөө»—«Тойото»—Н. Курикаловай мэдээсэл.

Үмсэлэлгын шарайнууд. «Ойлгосогүй асуудалнууд олон байһаар»—А. Климовэй корреспонденци.

Хүдөөдэ боложо байһан хубилалтанууд тухай. «Баргажанай совхозой һуулшын арга боломжонууд тухай»—А. Капустинай статья.

Мэргэжэлтын зүбшэл. «Хэмһээ үлүүсэ гаргаха хэрэггүй»—юридическэ эрдэмэй кандидат А. Ильинэй статья.

«Буряад ороной байгаалиин баялигууд тухай»—А. Пелепягинай статья.

«Ашаглагдаагүй малтамалнууд үшөө баялиг бэшэ»—К. Никифоровэй статья.

«Нютаг нютагай һонинууд»—тобшо мэдээсэлнүүдэй суглуулбари.

Соносхолнууд.

Сэнхир экран

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Останкино» канал. 7.00—Үглөө. 9.30—Хүүгэдэй хүгжэмэй клуб. 10.15—Театральна уулзалганууд. 11.40 — Хоккейгээр СНГ-гэй чемпионат. Хахад финал. 2-дохи ба 3-дахи шатанууд. 13.00—Шэнэ һонин. 13.25—«Эльдорадо» 13.55—Аяншалагшадай клуб. 14.55—«Адыген» ансамблиин концерт. 15.15—Блокнот. 15.20—Бридж. 15.45—Бизнес-класс. 16.00—Варьетатта фильм. 16.25—Формат. Фокус. Фантазия. 16.50—«Лев Гурыч Синичкин»—уран һайханай фильм. 18.00—Гармонь наадана. 19.00—Шэнэ һонин. 19.25—Спортивна дамжуулга. 19.40—«Хүн ба хуули». 20.20—«Моя семья и другие животные». (10-дахи серн). 20.50—ВИД дурадхана: «Поле чудес». 21.45—«Амгалан нойрсогты, багашуул!». 22.00—ВИД дурадхана... 00.45—02.15—Техническэ забһарлал. 03.05—«Үглөонэй одон». һүнинн дамжуулгада. 04.05—«Харамсаараа дурлалга». Түрүүшын удэр.

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

«Россия» канал. 9.00—Мэдээсэлнүүд. 9.20—Шуран бэрхэ хүнүүдэй саг. 10.20, 11.05—Англи хэлэн. 10.50—Сүлөө сагтаа. 11.35—Политическэ таһаг. 12.30—Шог зугаатайгаар. 12.55—«Пятое колесо». 14.20—Таряашанай асуудал. 15.00—Биатлоноор дэлхэйн чемпионат ба кубок. Буряадай телевидени. 16.00—«Угрюм-река» (4-дэхи серн). 17.20—Буряадаар хэлэжэ һуранабди. «Россия» канал. 17.55—Россин Федерацийн Конституцийн проект зүбшэн хэлсэнэбди. Буряадай телевидени. [illegible] фильмнүүд. [illegible] орон. 20.00 [illegible] һонинууд. 21.00—Мэ[illegible] —Үдэр бүр[illegible] «Печки-лав[illegible] хапай фил[illegible] тая шпора[illegible] Федерацийн [illegible] дэй сессия. [illegible] нуудта мин[illegible] тэйб? 01.0[illegible] 01.20—Те[illegible] жуулга.

Редактор
Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ:
ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖИГЖИТОВ Б-М. Ж., НИМАЕВ П. Н. (редакторай орлогшо), РИНЧИНОВ С. Д. (редакторай орлогшо), ТОКТОХОЕВА В. Э., ЦЫРЕНДЫЛЫКОВ Б. Ц.

Эмхидхэн байгуулагшад — Буряадай ССР-эй Верховно Совет, Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Совет, Бүгэдэ буряадуудай үндэһэн соёлой эблэл болон редакциин ажалша коллектив.

Манай адрес:
670000, Улаан-Удэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23. «Буряад үнэн» газетын редакци.

Редакциин телефонууд: редакторай—2-50-96, приемныи—2-54-54, редакторай орлогшонсрой — 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретариин—2-50-52, секретариадай—2-66-76, таһагууд: соведүүдэй үүдэлмэриин ба ниитын эмхинүүдэй—2-34-05 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, 2-67-81; социально-экономическа—2-64-36. (даагшань), 2-63-86, 2-69-58. соёлой, эрдэмэй болон һургуулинуудай—2-60-21 (даагшань), 2-57-63; опонитын үүдэлмэриин ба мэдээсэлэй—2-54-93 (даагшань), 2-34-05, 2-67-81; оршуулгын—2-60-91; коммерческэ—2-35-84; корректорнуудэй—2-33-61, хэблэлдэ бэлдэгшэдэй (выпускающинуудай)—2-35-95, манай корреспондентнүүд: Баргажанда — 91-1-44, Закаменскда — 31-61. Агинскда—3-45-94.
Буряадай ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хэблэлэй телефонууд: директор—2-49-94, бухгалтери 2-54-54, вахта—2-56-62.

Газетэ жэлдээ 260 дахин гараха.
Хэблэлэй 2 хуудаһан хэмжээтэй.
Газетын индекс 50901 Тираж 7.500
Хэблэлдэ тушаагдаһан саг: 21.05.

Буряадай ССР-эй Хэблэлэй ба опондо мэдээсэлгын министерствын республиканска типографида газетэ барлагдан хэблэгдэбэ.
Директорэйнь телефон 2-40-45.